

AZ IRODALMI és FILOZÓFIAI MŰVEKBŐL VETT

SZÖVEGRÉSZLETEK JEGYZÉKE

1. Assisi Szent Ferenc: Fioretti (Szent Ferenc jó útra téríti a gubbiói farkast)
2. Jacob Böhme: Szent sóvárgás
3. Buddha: Dhammapada (A szeretetről szóló tanítóbeszéd)
4. Jorge Luis Borges: Borges meg én
5. Jorge Luis Borges: A tükör és a maszk
6. Julio Cortazar: Szervusz, López
7. Julio Cortazar: Utasítások a lépcsőfok megmászásához
8. Nicolaus Cusanus: A Tudós Tudatlanság 1.
9. NicolausCusanus: A Tudós Tudatlanság 2.
- 10.Nicolaus Cusanus: A Tudós Tudatlanság 3.
- 11.Csuang Ce: A szakács és az ökör
- 12.Csuang Ce: A faszobrász
13. Eckhart mester: Útmutató beszédek (Az igaz szegénységről)
- 14.Gustave Flaubert levele Leroyer de Chantepie kisasszonynak
- 15.Michael Foucault: A szavak és a dolgok
- 16.Erich Fromm: Az önmagáé való ember
- 17.Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember
- 18.Kahlil Gibran: A Próféta
- 19.Hamvas Béla: Csontváry nagy cédrusa
- 20.Hamvas Béla: A bor filozófiája
21. Hamvas Béla: Van Gogh

22. Martin Heidegger: A földút
23. Heltai Gáspár Fabulái (A keselyűről, a varjúról meg a csigáról)
24. Hermann Hesse: Kivégzés
25. Hermann Hesse: Mese a vakokról (Voltaire nyomán)
26. Karl Jaspers: Bevezetés a filozófiába
27. Ito Tenzan Csujzen mester: A csodálatos macska
28. Franz Kafka: A kormányos
29. Franz Kafka: Az én cellám
30. Søren Kierkegaard: Diapsalmata
31. Søren Kierkegaard: Vagy-vagy
32. Milan Kundera: A nevetés és felejtés könyve
33. Lao-ce: Tao-te-King
34. Pico della Mirandola – Az emberi méltóságról, avagy felhívás egy újfajta emberi természetre
35. Michel de Montaigne: Esszék
36. Nádas Péter: Út
37. Friedrich Nietzsche: A nem morálisan felfogott igazságról és hazugságról
38. Örkény István: Üveghalál
39. Örkény István: Információ
40. Blaise Pascal: Gondolatok
41. Fernando Pessoa: A kétségek könyve
42. Pilinszky János: Beszélgetések Sheryl Suttonnal 1
43. Pilinszky János: Beszélgetések Sheryl Suttonnal 2
44. Platón: Phaidon

- 45. Arthur Schopenhauer: Életbölcselet
- 46. Saint-Exupéry: Az Ember földje
- 47. H. D. Thoreau: Walden
- 48. Ludwig Wittgenstein: A bizonyosságról 1
- 49. Ludwig Wittgenstein: A bizonyosságról 2

1. Assisi Szent Ferenc: Fioretti (Szent Ferenc jó útra téríti a gubbiói farkast)

Annak idején, amikor Szent Ferenc Gubbióban tartózkodott, a környéken egy hatalmas testű, rettenetes és vérengző farkas garázdálkodott, amely nemcsak az állatokat, hanem még az embereket is fölfalta. Mivel igen gyakran ólálkodott a város körül, a polgárok állandó rettegésben éltek, csak fegyveresen merték elhagyni lakóhelyüket, mintha háborúba indultak volna, de még így is jaj volt annak, aki egyedül került szembe vele. Az ordastól való félelem annyira hatalmába kerítette őket, hogy végül már senki sem mert a falakon kívül mutatkozni. Szent Ferencnek igen megesett a szíve rajtuk, és elhatározta, hogy fölkeresi a farkast, bár a lakosok óva intették őt. Keresztet vetett magára, és minden bizalmát Istenbe helyezve kivonult a városból. Egy darabig társai is elkísérték, de csakhamar inukba szállt a bátorságuk, így aztán Szent Ferenc egyedül ment az ordas tanyája felé. És íme... az említett fenevad acsarkodva rohant a Szent felé, ám amikor egészen a közelébe érkezett, Szent Ferenc a kereszt jelét vetette rá, majd magához hívta, és így szólt hozzá:

- Gyere ide, Farkas testvér, Krisztus nevében parancsolom, hogy se engem, se másokat ne bántsál. És halljatok csodát! Abban a pillanatban, amikor Szent Ferenc keresztet vetett rá, a szörnyű bestia összecsukta száját, lelassította futását, majd meghunyászkodva, szelíd bárányként kullogott oda a Szenthez, és lábai elé kuporodott. Akkor Szent Ferenc így kezdett beszélni hozzá:

- Farkas testvér, te rengeteg kárt okoztál ezen a vidéken. Borzalmas gaztetteket vittél véghez azzal, hogy irgalom nélkül pusztítottad Isten teremtményeit, és méghozzá nem csupán az oktalan állatokat martad meg és faltad föl, hanem arra vetemedtél,

hogy megöld és elpusztítsd az embereket is, akiket Isten a saját képmására teremtett. Ezért, mint a leghitványabb rablógyilkos, akasztófát érdemelsz; mindenki dühös rád, és átkoz téged, az egész város ellenségeddé vált. Ám én, Farkas testvér, békét akarok szerezni közötted, és az idevalósiak között, mégpedig oly módon, hogy te nem támadod meg többé őket, ők pedig megbocsátják a tőled elszenvedett gonoszságokat, és ezután sem az emberek, sem a kutyák nem fognak háborgatni téged.

Alighogy elhangzottak ezek a szavak, a farkas testének mozdulataival, farkcsóválással, szemhunyorgatással és fejbólintással adta jelét, hogy elfogadja és meg is akarja tartani, amit Szent Ferenc mondott neki. Ő pedig így folytatta: - Farkas testvér, minthogy hajlandó vagy békét kötni és a békefeltételeket megtartani, biztosítalak, hogy amíg élsz, ennek a városnak a lakói ellátnak téged táplálékkal, hogy ne szenvedj többé az éhségtől. Jól tudom ugyanis, hogy az éhség vitt rá minden gonoszságra. Mivel pedig én megszerzem neked ezt a kiváltságot, azt akarom, Farkas testvér, hogy te viszont megígéred nekem: - sem emberben, sem állatban nem teszel többé kárt. Megígéred-e?

A farkas bólintott a fejével és ezzel nyilvánvaló jelét adta ígéretének. Szent Ferenc erre azt mondta: - Farkas testvér, azt akarom, tégy hitet erre az ígéretre, hogy biztos lehessen benne. - És kezét nyújtotta, a farkas pedig fölemelte és kinyújtotta jobb lábát, és a Szent tenyerébe tette...Látva ezt a jelenlevő polgárok, fölöttébb elcsodálóztak, és a történeteknek nyomban híre futott az egész vidéken...és akkora ámulattal töltötték el a népet, hogy a Szent iránti tiszteletből, valamint a rendkívüli csoda, a farkassal kötött

béke miatt mindnyájan eget verő ujjongásban törtek ki, dicsérve és magasztalva az Urat, hogy elküldte hozzájuk Szent Ferencet, aki érdemei által megszabadította őket a kegyetlen farkas torkától. Ama bizonyos farkas pedig még két esztendeig éldegélt Gubbióban. Barátságosan járt házról házra és ajtóról ajtóra anélkül, hogy bárkinek is ártott volna vagy őt bántották volna...

2. Jakob Böhme: Szent sóvárgás

„Az ember születésétől kezdve, e világi idejének egész futása során nem törekedhet hasznosabbra és szükségesebbre, mint hogy önmagát helyesen megismerje. Mi ő? Honnan van, kitől van? Mi célból teremtett? Mi a hivatása? Komoly szemlélődés közben már úgy találja, hogy az összes teremtménnyel együtt Istentől származik. Másodszorra pedig úgy találja, hogy a teremtmények közül ő a legnemesebb teremtmény. Ebből azután arra a harmadik felismerésre juthat, hogy Isten jóindulattal van iránta, mert e világ teremtményeinek urává tette, és ellentétben a többi teremtménnyel, értelemmel, ésszel és tudattal ajándékozta meg. S legfőképpen a beszéddel, azért, hogy mindent, ami csak hangzik, mozdul, mozog, él és növekszik, megkülönböztethessen, és minden erényt, tevékenységet és származást megítélhessen, és kezébe adta mindezt, hogy értelmével és eszével megzabolázhassa, és akarata szerint tegyen velük, ahogy tetszik.

S még ennél is magasabb és nagyobb megismerést adott Isten az embernek, hogy képes a dolgok szívébe nézni, milyen esszencia, erő és tulajdonság lakozik is bennük, a teremtményekben, a földben, kövekben, fáknban,

füvekben, az összes mozgó és mozdulatlan dologban egyaránt, úgyszintén a csillagokban és az elemekben...

Mivel pedig az ember tudja, hogy kettős ember, jóban és gonoszban részes, hogy minden az ő tulajdona, s ő ugyanaz az egy ember, aki egyszerismind jó és rossz, s ezért jutalmát mindkettőtől várhatja, mert ahová lelke ebben az életben törekszik halálával, lelke oda nyomban meg is érkezik.

Ezért az ember legfőbb érdeke, hogy önmagát megismerje, mineműségét, amiből jó és rossz ösztönei fakadnak, azt, hogy a jó és a rossz benne miként tulajdon sajátja, s valójában honnan is származik minden jó és minden rossz, mi az eredete. ... Ha pedig magát helyesen ismeri, akkor ismeri Istent is, teremtőjét és az összes teremtményt, és ismeri Isten iránta való érzületét.”

3.a Buddha: Dhammapada (A szeretetről szóló tanítóbeszéd)

Aki jó úton jár, így
 cselekedjék, hogy elérje a
 nyugalom állapotát:
 Legyen rátermett,
 becsületes, egyenes,
 nyájas szavú, szelíd és
 szerény, megelégedett,
 kevés igényű,
 kevés elfoglaltsággal bíró,
 egyszerű életet élő, érzékeit

uraló, körültekintő, tartózkodó,
családokhoz nem kötődő.

Ne tegyen semmit sem,
amit a bölcsék
rosszallnának. Legyen
minden lény boldog és
békés, töltsse el
boldogság.

Minden létező élőlényt, legyen
gyenge vagy erős, hosszú, nagy-
vagy középtermetű, rövid, kicsiny
vagy vaskos, látásból ismert vagy
sosem látott, távolban vagy
közelben lakó, létező vagy létezést
kereső, kivétel nélkül minden lényt
töltsön el boldogság.

A másikat senki sehol tönkre
ne tegye, meg ne alázza.

Haragból vagy
ellenszenvből senki se
kívánjon a másiknak
rosszat.

Ahogy az anya védi gyermekét, egyetlen
gyermekét, akár élete árán is,
úgy terjessze ki az ember szívét
határtalanul, mindenre, ami csak él.

Az ember szerető szívét
terjessze ki határtalanul, minden világra —
fölfelé, lefelé és minden irányban —, akadályok
nélkül, gyűlölködés nélkül, ellenségeskedés
nélkül.

Amíg az ember lankadatlan, tartsa fönnt ezt a
tudatosságot, akár áll, akár jár, akár ül, akár
fekszik. E tanítás szerint ezt mondják
magasztos állapotnak.

Nem bonyolódván vélekedések hálójába,
erényekkel ékesen és átlátással
fölvértezve, az ember föl tudja az érzéki
örömök iránti vágyakozást.

Az ilyen ember bizony nem tér vissza újra anyaölbé.

4.Jorge Luis Borges: Borges meg én

Mindig minden a másikkal, Borgesszel történik. Én járok-kelek
Buenos Airesben, gépiesen meg-meg állok egy kapuboltozat vagy
egy patio rácsa előtt. Borgesről pusztán postán szerzek híreket,
nevével egy tanári pályázaton vagy valami életrajzi lexikonban
találkozom. Szeretem a homokórákat, a térképeket, a XVIII. századi
tipográfiát, a kávé ízet és Stevenson prózáját: a másik is osztja e
kedvteléseimet, bár nem minden leereszkedés nélkül, aminek
folytán azok kissé megjátszottnak látszanak. Túlzás volna azt állítani,
hogy kapcsolataink rosszak. Én csak azért élek, azért vagyok még

mindig életben, hogy Borges nyugodtan sodorhassa tovább irodalmának fonalát, engem viszont ez az irodalom igazol. Készséggel elismerem, hogy sikerült neki néhány valamirevaló lapot írnia, de énrajtam ezek a lapok mit sem változtatnak, bizonyára azért, mert ami jó, senkinek se a tulajdona, még az övé se, csakis a nyelvé és a hagyományé. Máskülönben az én sorsom az, hogy visszavonhatatlanul eltűnnek innen, és csak néhány pillanatomban adatik meg tovább élnie, őbenne, a másokban. Lassan, de biztosan mindenemet átengedem neki, bár jól ismerem perverz rögeszméjét, amivel mindent meghamisít és eltúloz. Spinoza megértette, hogy minden a világon önnön létében akar tovább élni, a kő örökkön kő akar maradni, és a tigris, tigris. De énnekem Borgesben kell tovább élnem, nem önmagamban (amennyiben egyáltalán vagyok valaki). Pedig az ő könyveiben kevéssé ismerem magamra, mint egy más könyvben vagy némely gitár buzgó pengetésében. Évekkel ezelőtt megpróbáltam elszakadni tőle, lemondtam a külvárosi mitológiákról, a térrel és idővel játszottam, de most már ezek a játékok is Borgeshez tartoznak, és nekem valami mást kellene kitalálnom. Életem ilyesformán folytonos menekülés, amelynek során mindent elveszítek és mindenem vagy feledésbe megy, vagy átmegy az ő tulajdonába. Nem is tudom, kettőnk közül melyik írja e sorokat.

5.Jorge Luis Borges: A tükör és a maszk

A clontarfi csata után, melyben porig aláztatott a norvég, a nagy király beszélt a költővel, és ezt mondta neki:

- A legfényesebb hőstett is elveszíti ragyogását, ha szavak pénzére nem váltják.

Azt akarom, hogy megéneked győzelmemet és dicsőségemet...

Képesnek tartod magad rá, hogy véghezvidd e vállalkozást, mely mindkettőnket halhatatlanná tesz?

- Igen, király - mondta a költő. - Az Ollan vagyok. Tizenkét télen át tanultam a metrika tudományát. Emlékezetből tudom mind a háromszázhatvan fabulát, amely az igazi költészet alapja....Ünnepi versbe foglalok szerelmet, marhalopást, hajóutat, háborút. Ismerem Írország valamennyi királyi családjának mitológiai eredetét... Tudok bánni a karddal is, amint a csatában bebizonyítottam. Csak egyvalamit nem tudok: hogyan köszönjem meg mindazt a kegyet, melyet rám pazarolsz.

A király, akit hamar elfárasztott a sok és felesleges beszéd, megenyhülve mondta a költőnek:

- Tudom, tudom. Most mondják, hogy Angliában dalolt már a csalogány. Amikorra elmúlnak az esők, elolvad a hó, mikorra újra megjön a déli tájakról a pacsirta, elénekled dicshimnuszodat az udvar és a költők gyülekezete előtt. Kerek esztendő adok rá.

- Királyom, az én legnagyobb fizetségem, ha láthatom arcodat - mondta a költő, meghajolt és távozott, szemében már holmi verssorok ködével.

Letelt a határidő - járványok, zendülések éve volt -, s a költő bemutatta a dicsőítő éneket. Lassan, biztonsággal szavalta el, egyetlen pillantást sem vetett a kéziratra. A király főhajtással nyugtázta az elhangzottakat és így szólt: - Elfogadom a munkádat. Győzelem ez is. Minden szót eredeti értelmével ruháztál föl, s

minden főnevet avval a jelzővel díszítettél, amellyel az első költők. Nincsen egyetlen kép sem az egész himnuszban, melyet a klasszikusok ne használtak volna... Ügyesen éltél a rímekkel, az alliterációval, az asszonánccal, a hosszú és a rövid hangokkal, Jól használtad a magas retorika eszközeit, tudóshoz méltón kezelted a metrumot. Minden rendben van, és mégsem történt semmi. Az erekben nem fut gyorsabban a vér. A kezek nem kaptak az íjakhoz. Senki el nem sápadt. Senki sem hallatott csatakiáltást, s a vikingeknek sem tárta oda a keblét senki. Egy esztendő leforgásával újabb hőskölteménynek tapsolunk, költő. Jóváhagyásunk jeléül fogd e tükröt; ezüst.

- Köszönöm és értem - mondta a költő.

Az ég csillagai visszatértek fénylő ösvényeikre. A csalogány újra dalolt a szász vadonban, s a költő ismét ott volt a kódexével, amely most rövidebb volt, mint az előző. Nem emlékezetből mondta föl; szembeszökő bizonytalansággal olvasta, kihagyva egyes részeket, minthogyha maga sem értené, vagy félne közönséges fülek elé bocsátani őket. Különös mű volt. Nem a csatát írta le, maga volt a csata. A forma sem volt kevésbé érdekes... A képek önkényesek voltak vagy önkényesnek hatottak.

A király váltott néhány szót a körülötte álló írástudókkal, majd így szólt: - Első költeményedről megállapíthattam, hogy szerencsés summázata volt mindannak, amit Írországból eladdig énekbe, versbe szedtek. Emez minden eddigit fölülmúl és érvénytelenít. Felfüggeszt, csodát teremt, tündököl. A tolltól, amely ily kiváló művet alkotott, még ennél is remekebb remeket várhatunk.

Mosolyogva fűzte hozzá:

- Íme, szereplői lettünk egy mesének, jogos tehát, hogy emlékeztesselek: a mesékben a leggyakrabban előforduló szám a három.

A költő önkéntelenül közbevágott, s ezt mormolta:

- A varázsló három adománya, a triászok és a kétségbevonhatatlan Szentháromság.

A király folytatta:

- Elismerésünk jeléül vedd ezt az arany álarcot.

- Köszönöm és megértettem - mondta a költő.

Újabb év telt el. A palota őreinek feltűnt, hogy költő nem hozott magával semmilyen kéziratot. A király is némiképp megdöbbenve felejtette a poétán a szemét; mintha nem ugyanaz az ember lett volna. Valami - s bizonyos, hogy nem az idő - felszabdalta és átrendezte a vonásait. A szeme mintha nagyon távolra nézett volna, vagy talán már nem is látott vele. A költő könyörögve kérte, hadd váltson néhány szót a királlyal. A rabszolgák kiürítették a termet.

- Nem írtad meg az ódát? - kérdezte a király.

- De igen - válaszolta szomorúan a költő. - Bárcsak a mi Urunk, Jézus Krisztus, megtiltotta volna.

- Elmondanád?

- Nem merem.

- Felruházlak a kellő bátorsággal - jelentette ki a király.

A költő elmondta a verset. Egyetlen sor volt.

S mivel nem vitte rá őket a lélek, hogy fennhangon kiejtsék, király és költő úgy ízlelgette a sort, akár titkos imát vagy istenkáromlást. A királyt ugyanúgy elkápráztatta, ugyanúgy lesújtotta a csoda, mint a

másikat. Csak nézték egymást, s halottsápadtak voltak mind a ketten.

- Ifjúságom éveiben - szólalt meg a király - egy ízben napnyugatnak hajóztam. Az egyik szigeten ezüstagarakat láttam, amelyek arany vaddisznókat martak halálra. Másokon varázserővel bíró almák levélével táplálkoztunk. Megint másokon tűzből épült falak kerültek utamba. A legtávolabbi szigeten pedig boltozatos, lefelé csüngő folyó szelte át az eget, s rajta bárkák, a vizében halak úsztak. Ezek csodák, ám egyikük sem fogható a te költeményedhez, amely valami módon mindet magába foglalja. Miféle varázslat íratta veled e sort?

- Hajnalban - mondta a költő - visszaemlékeztem, hogy néhány szót ismételve, melyeket kezdetben magam sem értettem. Hisz ez egy vers. Úgy éreztem, bűnt követtem el, talán olyat, amelyet nem bocsát meg a Lélek.

- S amelyikben immár ketten osztozunk - suttogta a király. - Az a bűnünk, hogy megismertük a Szépséget, amely tiltott adománya az embernek. Most rajtunk a sor, hogy megbűnhődjünk érte. Adtam neked egy tükröt és egy arany álarcot; vedd, íme, harmadik ajándékomat, amely az utolsó is egyben.

S egy tört adott a dalnok jobbja.

A költőről annyit tudunk még, hogy megölte magát, mihelyt kilépett a palotából; a királyról pedig annyit, hogy még ma is koldusként bolyong volt királyságának, Írországnak az útjain, és azóta sem ismételte el, soha a költeményt.

6. Julio Cortazar: Szervusz, López

Egy férfi találkozik a barátjával, és köszön neki, kezet nyújt, vagy kissé megbiccenti a fejét. De csak hiszi, hogy köszön neki, mert a köszönés már ki van találva, és ez a jóember csupán magára ölti azt. Esik. Egy úr egy árkád alá húzódik. Az ilyen uraknak többnyire sejtelve sincs róla, hogy épp az imént csúsztak le egy réges-régi, még az első eső és az első árkád idején előre gyártott csúszdán. Egy száraz levelekkel belepert nedves csúszdán. És a szerelem mozdulatai, ez az édes múzeum, köddé vált alakok panoptikuma. Vigasztalódjon a hiúságod: Antonius keze ugyanazt kereste, amit a Te kezéd keres, és se az övé, se a tied nem keresett semmi olyat, amit öröktől fogva meg nem találtak volna. De a láthatatlan dolgok testet kívánnak öltetni, és a gondolatok halott galambként hullanak a földre. A valóban új félelmet kelt, vagy csodálatot. Mindkét élményt először a gyomrában érzi az ember, s mindkettő Prométheusz jelenlétét jelzi; a többi kényelem, az, ami mindig nagyjából jó véget ér; a használatban levő igék magukba foglalják a teljes kelléktárat.... Ha szorít a cipő, az jó jel. Ott valami megváltozik, valami felmutat bennünket, zajtalanul a tenyerére emel és egy kérdőjelet ír utánunk. Ezért olyan népszerűek a szörnyek, és ezért jönnek lázba az újságok egy kétféjű borjútól. Micsoda lehetőségek tárulnak fel, micsoda rajzot ír le a nagy ugrás az ismeretlenbe!

Ott jön López.

- Szervusz, López.

- Szervusz, öregem.

És azt hiszik, hogy köszöntek egymásnak.

7. Julio Cortazar: Utasítások a lépcsőfok megmászásához

Bizonyára mindenki megfigyelte már, hogy a talaj gyakran meggyűrődik, olyanformán, hogy az egyik része a talaj sík felületére merőlegesen, a másik pedig az említett felülettel párhuzamosan helyezkedik el, helyet adva egy újabb merőleges meggyűrődésnek, és ez spirálisan vagy tört vonalakban a lehető legkülönbözőbb magasságokig megismétlődik. Előrehajolva, bal kezünket az egyik függőleges részre, jobb kezünket pedig az ennek megfelelő vízszintesre helyezve egy lépcsőfok vagy lépcső pillanatnyi birtokosai vagyunk. Minden egyes lépcsőfok, amint láttuk, két elemből áll, és egy kicsit magasabban és egy kicsit előbbre van, mint az előző; és ez az az alaptétel, amely a lépcsőnek értelmet ad, hiszen bármilyen más kombináció, eredményezzen bár szebb vagy festőibb formákat, sohasem képes arra, hogy a földszintről az emeletre vezessen.

A lépcsőket szemből másszuk meg, mivel hátrálva vagy oldalazva igen kényelmetlen volna. A természetes tartás a következő: talpon maradunk, a karunkat lazán lelógatjuk, a fejünket felemeljük, de csak annyira, hogy még jól lássuk azt a lépcsőfokot, amely azt a másikat követi, amelyre lassan és egyenletesen épp most lépünk. A lépcsőn való felmenetelt azzal kezdjük, hogy felemeljük a testünk alsó, jobb oldali részét, amely általában bőrbe vagy szarvasbőrbe van bújtatva, s amely, néhány kivételtől eltekintve, pontosan elfér a

lépcsőn. Amikor említett részünk, melyet a rövidség kedvéért lábnak nevezünk, már az első lépcsőfokon van, magunk után húzzuk a megfelelő bal oldali részt is (amelyet szintén lábnak nevezünk, de nem szabad összekeverni az előbb említett lábbal), és felemeljük a láb magasságába, majd folytatjuk a felemelés műveletét egészen addig, míg a második lépcsőfokra nem helyezzük, így azon nyugszik a láb, az elsőn pedig a láb nyugszik. (Mindig az első lépcsőfok a legnehezebb, egészen addig, amíg nem találjuk meg a mozdulatok megfelelő összehangoltságát. A magyarázatot megnehezíti a láb és láb elnevezések egybeesése. Kérem, nagyon vigyázzanak rá, nehogy egyszerre emeljék fel a lábat, meg a lábat.)

Miután így felérkeztünk a második lépcsőfokra, elegendő váltakozva megismételni ezeket a mozdulatokat, egészen addig, amíg a lépcső tetejére nem érünk. A lépcsőt könnyedén, egy kis sarokmozdulattal hagyjuk el, amellyel mintegy odaszögezzük a helyére, ahonnan nem is mozdul el többé, egészen addig, amíg le nem jövünk rajta.

8. NicolausCusanus: A Tudós Tudatlanság 1.

...A testek közötti összekapcsolódás pontos meghatározása és az ismertnek az ismeretlennel egybevágó pontos megfeleltetése olyannyira meghaladja az emberi észet, hogy Szókratésznek már úgy látszott, semmit sem tud tudatlanságán kívül. A bölcs Salamon pedig azt állítja, hogy „minden dolog nehéz” és szóval kifejezhetetlen. Másvalaki pedig, egy isteni lélekkel eltelt férfiú azt mondja, hogy

elrejjük a bölcsesség és a megismerés helye minden élő szemei elől. Ha tehát ez így van, miként a mélyenszántó Arisztotelész is állítja az „Első filozófiájában”, hogy tudniillik a természet legvilágosabb dolgai is olyan nehezek számunkra, mint napba néznie az éjjeli bagolynak, akkor, hiszen nem hiábavaló bennünk a vágy, valójában tudatlanságunk tudására törekszünk. Ha eljutunk ennek teljes mélységéhez, akkor eljutunk a teljes tudatlansághoz. Mi sem illik jobban, még a tudományban legjáratosabbhoz sem, mint hogy saját elkerülhetetlen tudatlanságában a legtudósabbnak találtassék. És attól tudósabb lesz valaki, mentől inkább tudatlannak tudja magát.

9. NicolausCusanus: A Tudós Tudatlanság 2.

...Isten oly módon egy, hogy ténylegesen mindaz, ami egyáltalán lehet. Éppen ezért az egység nem lehet sem több, sem kevesebb, sem meg többszörözhető. Ekképp az istenség végtelen egység. Aki az állítja: „Halljad Izráel, a te Istened egy Isten”, és: „egy a mesteretek és atyátok a mennyekben”, nem mondhatott volna ennél semmi igazabbat. Aki azt mondaná, hogy több Isten van, az nem kevesebbet állítana, - ahogy ez kiderül a későbbiekből – mint hogy nincs Isten, sőt, nincs semmi az egész világmindenségben. Ahogy ugyanis a szám, mely gondolati létező és összehasonlító különbségtevésünk alkotása, szükségképpen előfeltételezi az egységet, mint a szám olyan eredetét, ami nélkül lehetetlen számnak lennie, ugyanígy a dolgoknak a végtelen egységből származó sokaságai is úgy viszonyulnak az egységhez, hogy anélkül

nem létezhetnek. Hogyan is léteznének lét nélkül? A létezés a független egység...

10. NicolausCusanus: A Tudós Tudatlanság 3.

A véges vonal osztható, a végtelen pedig oszthatatlan, mert a végtelennek nincsenek részei; benne a legnagyobb egybeesik a legkisebbel. De a véges vonal nem osztható fel nem-vonalakra, a nagyság területén ugyanis nem juthatunk el a legkisebbhez, amelynél kisebb nem lehetséges. Ezért a lényegmeghatározó elv tekintetében, a véges vonal oszthatatlan. Az egy láb hosszúságú vonal sem kevésbé vonal, mint az egyrőfös. Következésképpen a végtelen vonal a végesnek lényegmeghatározó elve. Így a teljességgel legnagyobb mindennek a lényegi értelme. A lényegi értelem pedig mérték. Ezért helyesen mondja Arisztotelész a „Metafizikában”, hogy az első, mindennek a viszonyítási alapja és mértéke, mert mindennek lényegi értelme.

Azon kívül: ahogy a végtelen vonal, mely a végesnek lényegmeghatározó elve, oszthatatlan és ezért változatlan és örök, úgy az összes dolgok lényegmeghatározó elve is – aki az áldott Isten – örök és változatlan.

11. CsuangCe: A szakács és az ökör

Ven-huj fejedelemnek volt egy szakácsa, aki egy ökröt darabolt fel számára. Ahogyan rátette a kezét, nekivetette a vállát, föltette rá a lábát, nekifeszítette a térdét, és ahogy reccsenve szakadt a bőr, sercegve szaladt a kés, az éppen olyan ütemesen történt, mint az „Eperfa-erdő” tánca^[2], s hozzá Csing-sou muzsikája^[3].

Ven-huj fejedelem így kiáltott fel:

- Ó, milyen nagyszerű! Utolérhetetlen ügyesség!

A szakács félretette kését és így válaszolt:

– Amit szolgál szeret, az a *tao*, s ezért haladhatott előre mesterségében. Amikor először kezdtem ökröt feldarabolni, akkor még nem láttam mást magam előtt, mint magát az ökröt. Három esztendő múlva már nemcsak az ökröt láttam. Végül ma már teljesen a szellemre bízom magamat, nem pedig szemem látására. Érzékeimet kikapcsoltam, és csak szellemem kívánsága szerint cselekszem. A természeti törvényekhez igazodom, a nagyobb résekbe hatlok be, a nagyobb üregeken haladok keresztül, mindig a szilárd törvényekre támaszkodva. Ügyesen igyekszem az inak között haladni, nem is beszélve a nagy ízületekről. A jó szakács évente egyszer cseréli kését, mert vág vele; a közönséges szakács havonta cseréli kését, mert tör-zúz vele. Én a mostani pengémet tizenkilenc éve használom, sok ezer ökröt daraboltam fel vele, de pengéje még most is olyan, mintha csak az imént köszörülték volna. Az ízületek között kis hézagok vannak, késem pengéjének pedig nincsen vastagsága; aminek pedig nincsen vastagsága, az be tud hatolni a kis hézagokba, még hozzá éppoly könnyűszerrel, mintha csak sétálna; a penge tehát mindenképpen bőséges helyet talál.

Ezért lehetséges, hogy tizenkilenc éve használom, s mégis olyan a késem pengéje, mintha csak az imént köszörülték volna. És mégis, valahányszor egy ízület csomóhoz érek, szemügyre veszem a nehézségeket. Nagyon óvatosan hozzákészülök, megállapítva, hogy meddig szabad mennem, majd nagyon lassan előre haladok, alig-alig mozdítom a kést, és a csomó egyszerre csak szétválk, mintha göröngy hullana a földre. Ott állok akkor késsel a kezemben, körülnézek, tétovázom egy kicsit, majd elégedett lélekkel megtisztítom késemet és helyére teszem.

Ven-huj fejedelem azt mondta erre:

– Nagyszerű! Hallgatom szakácsom szavait, s megtanulom, hogyan kell bánni az étellel.

12.CsuangCe: A faszobrász

Csing, a faszobrász, fából egy harangállványt faragott. Mikor a harangállvány elkészült, aki csak ránézett, úgy megcsodálta, mintha szellemet látna.

Lu fejedelme is megtekintette, majd megkérdezte a fafaragótól:

– Mi a titka művészetednek, mellyel ilyet tudsz alkotni?

Az pedig így felelt:

– Szolgád egyszerű kézműves ember; miféle titkos művészet lehetne birtokában? De egyvalamit azért tudok. Attól fogva, hogy rászántam magam a harangállvány faragására, óvakodtam attól, hogy szellemi erőmet más dolgokra fecsérelem. Szigorúan böjtöltem, hogy ezzel biztosítsam szívem nyugalmát. Háromnap

böjt után nem vetemedtem többé arra, hogy jutalomra vagy hivatali jövedelemre gondoljak; ötnapi böjt után nem merészeltem többé megrovásra vagy dicséretre, sikerre vagy sikertelenségre gondolni; hétnapi böjt után egyszeriben elfeledkeztem arról, hogy nekem testem és tagjaim vannak.

Ekkor már nem létezett számomra Felséged udvara sem; ekkor már csak művészetem létezett, s a külvilág minden ármánya eltűnt körülöttem. Így mentem ki a hegyi erdőbe, és addig szemlélgettem a fák természetes tulajdonságait, míg a tökéletes formára rá nem bukkantam. Akkor már készen magam előtt láttam a harangállványt, csak éppen rá kellett tenni kezemet a fára. Ha nem így történik, semmire se mentem volna. Mert semmi más, csupán saját természetemnek a fa természetével való egyesülése tehetette olyanná ezt a tárgyat, hogy mindenki szellemi erőit gyanítson benne.

13. Eckhart mester: Útmutató beszédek (Az igaz szegénységről)

„Boldogok a szellemben szegények, mert övék a mennyek országa”
(Máté 5,3)

Bölcsessége szavát hallatta az üdvösség, és így szólt: „Boldogok a szellemben szegények, mert övék a mennyeknek országa”.

(Máté 5,3) Minden angyalnak, minden szentnek és mindannak,

ami valaha született, hallgatnia kell, amikor az Atya örök bölcsessége szól. Mert az angyalok, és minden teremtmény összes bölcsessége sem ér semmit Isten beláthatatlanul mély bölcsessége előtt. Ez a bölcsesség mondta azt, hogy a szegények boldogok.

Márpedig kétféle szegénység van. Az egyik a külső szegénység, ami jó és dicséretes annál az embernél, aki önszántából, Krisztus iránti szeretetből magára veszi, mert ő is ezt tette ezen a világon. Erről a fajta szegénységről nem akarok tovább beszélni. Van azonban egy másfajta szegénység is, amit a mi Urunk szavaiból érthetünk meg, mégpedig azokból, amelyek így hangzanak: „Boldogok a szellemben szegények.”

Kérlek benneteket, hogy legyetek ti is ilyen szegények, hogy ezt a beszédet megértsétek, mert az örök igazságra mondom nektek, ha nem vagytok olyanok, mint az igazság, amelyről beszélünk, nem fogtok engem megérteni.

...Mi a szegénység magasabb értelmét keressük: az a szegény ember, aki semmit nem akar, semmit nem tud és semmije nincs

Arról mondjuk először is, hogy szegény ember, aki semmit nem akar... Ők azok, akik a bűnbánatban és a külső gyakorlatokban is kitartanak önző énjük mellett. Pedig - ó, szent ég - milyen keveset ismernek ezek az isteni igazságból. A látszat szerint vallásos emberek, de belül szamarak, mert nem értik meg az isteni igazság tulajdonképpeni értelmét. Ezek az emberek mondják ugyan, hogy az szegény ember, aki semmit nem akar, ezt azonban így értik: éljen úgy az ember, hogy

akarát ne valósítsa meg soha semmiben, hanem inkább törekedjen arra, hogy Isten mindennél kedvesebb akarát betöltse... Én azonban az isteni igazságra mondom, hogy nem ezek az emberek szegények, még csak nem is hasonlítanak rájuk. Azok tartják őket nagyra, akik semmi jobbat nem ismernek. Én azonban azt mondom, hogy szamarak, akik az isteni igazságból semmit sem értenek. Jószándékuk alapján nyeljük el a mennyországot, de a szegénységről, amelyről most beszélni akarok, nem tudnak semmit.

Ha mármost valaki megkérdezne, milyen is akkor az a szegény ember, aki semmit nem akar, azt válaszolnám: ameddig az emberben még megvan az az akarat, hogy Isten legkedvesebb akarát betöltse, addig még nem abban az értelemben szegény, amelyről beszélni akarunk... Ahhoz, hogy az ember igazán szegény legyen, teremtett akarától is szabadulnia kell, ahogy híjával volt ennek akkor is, amikor még nem volt. És az örök igazságra mondom nektek: mindaddig, amíg megvan az az akaratotok, hogy Isten akarát betöltsétek, és Istenre és az örökkévalóságra vágytok, nem vagytok igazán szegények. Csak az a szegény ember, aki semmit nem akar, és semmire sem vágyik.

14. Gustave Flaubert levele Leroyer de Chantepie
kisasszonynak

...Van egy érzés, pontosabban *habitus*, amelynek, úgy látom, híjával van: a *szemlélődés szeretete*. Vegye úgy az életet, a szenvedélyeket, saját magát, mint értelmi gyakorlatok *tárgyát*. Lázadozik a világ igazságtalansága, aljassága, zsarnoksága, a lét sok hitványsága és szennyes bűze ellen. De vajon ismeri-e eléggé, vajon tanulmányozta-e mindezt? Istennek képzeli magát? Ki biztosítja felőle, hogy emberi ítélete tévedhetetlen, hogy nem csapják be az érzelmei? Korlátolt érzékeinkkel, véges értelmünkkel hogyan juthatnánk el az igaz és a jó abszolút ismeretére? Megragadhatjuk valaha is az abszolútát? Aki élni akar, annak le kell mondania róla, hogy bármiről valaha is tiszta eszméje lehet. *Ilyen az ember*; nem arról van szó, hogy megváltoztassuk, hanem hogy megismerjük. Kevesebbet törődjék *saját magával*. Tegyen le a megoldás reményéről. A megoldás az Atyánál van: egyedül ő birtokolja, és nem közli velünk. De a *szenvedélyes tanulmány* eszményi örömmel szolgál a nemes lelkeknek. Csatlakozzék gondolatban háromezer évvel ezelőtti testvéreikhez; idézze föl szenvedéseiket, álmaikat, s érezni fogja, hogy egyszerre kitágul a szíve is, értelme is; mély, határtalan rokonszenv fogja beburkolni, akár egy köpeny, a lényeket és fantomokat. próbáljon hát *nem saját magában élni*. Olvasson sokat. Készítsen tanulmányi tervet, szigorúan és következetesen. Olvassa a történelmet, főként az ókorit. *Kényszerítse rá magát a fárasztó, rendszeres munkára*. Az élet olyan undorító, hogy csak egyetlen módon lehet elviselni, ha elkerüljük. Elkerülni pedig úgy lehet, ha a Művészetben élünk, a Szép által megnyilatkozó igaz fáradhatatlan keresésében. Olvassa a nagy mestereket és próbálja megragadni a módszerüket, próbáljon

közeledni a lelkükhöz, s akkor olyan megvilágosodásokkal kerül majd ki ezekből a tanulmányokból, hogy megvidámodik tőlük. Úgy lesz, mint Mózes, mikor lejött a Sinai hegyről.

Sugárzott az arca, mert Istent látta.

15. Michael Foucault: A szavak és a dolgok

„Első formájában a nyelv, amikor maga Isten adta az embereknek, az abszolút bizonyos és áttetsző dolgok jele volt, mert rájuk hasonlított. A neveket azokra a dolgokra tették rá, amelyeket jelöltek, ahogy az erő is bele van írva az oroszlán testébe, a királyi rang pedig a sas tekintetébe.

Ezen áttetszőség - az embereket büntetendő - elpusztult Babelben. A nyelveket nem választották el egymástól, és csupán annyiban nem férték össze egymással, amennyiben a dolgokkal való hasonlóságuk szűnt meg, amely a nyelv első számú lét oka volt. Az összes általunk ismert nyelvet most csupán ezen elveszett hasonlóság alapján beszéljük.

De ha a nyelv nem is hasonlít többé közvetlenül a dolgokra, amelyeket megnevez, azért még nincs elválasztva a világtól: más formában továbbra is a felismerések helye marad, és annak a térnek a része, amelyben az igazság megnyilvánul kinyilatkoztatva önmagát. Persze a nyelv már nem az eredendő láthatóságában fölfogott természet, és nem is a titokzatos eszköz, amelynek hatalmát csupán néhány kiválasztott ember ismerheti meg. A nyelv

inkább egy olyan világ arculata, amely a megváltás útjára lépett, az igaz szóra hallgat. Isten ezért akarta, hogy a latin egyházatyák nyelve az egész földtekén elterjedjen. Ezért a világ összes nyelve – ahogy e hódítás révén megismerhettük őket – együttesen alkotja az igazság képét. A tudás tehát abban áll, hogy az egyik nyelvet a másokra kell vonatkoztatni. Helyreállítani a szavak és a dolgok nagy, egybefüggő mezejét. Mindent szóra kell bírni, azaz minden ismertetőjegy fölött létre kell hozni a kommentár másodlagos diskurzusát. A tudás sajátja nem a látás, nem a bizonyítás, hanem az interpretáció.

A nyelv képtelen lezárulni, mert sohasem rögzül egy végérvényes beszédben, mindig csak egy eljövendő diskurzusban mondja ki az igazságát.

16.Erich Fromm: Az önmagáért való ember

„Az ember magában van, ugyanakkor másokhoz is kapcsolódik. Annyiban van egyedül, hogy egyszeri létező, aki senki mással nem azonos, és önmagát különálló entitásként fogja föl. Magára van hagyatva, hiszen kizárólag saját értelme segítségével kényszerül ítéletre és döntésre. És mégsem képes elviselni az egyedüllétet és azt, hogy ne legyen kapcsolata embertársaival. Boldogsága függ attól a szolidaritástól, ami felebarátaihoz, az elmúlt és az eljövendő nemzedékhez fűzi.

Az emberi létezés paradoxona, hogy az embernek egyszerre kell keresnie a közelséget és a függetlenséget, egyszerre kell egynek lennie másokkal és

megőriznie saját egyszerűségét és különösségét. ...A produktív válasz erre a paradoxonra. ...A produktív szeretet a másokról való gondoskodás, a másokért érzett felelősségérzet, mások tisztelete és ismerete. A gondoskodás és a felelősségérzet arra utalnak, hogy a szeretet aktivitást és nem az embert hatalmába kerítő szenvedélyt vagy valamilyen magával ragadó érzelmet jelent.”

17. Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember

Nem vagyunk állatok. Hm. Hogy mink nem vagyunk állatok. Hm. De hátha az állatok is emberek?

Emberek?

Emberek, más-más testi formákban élő emberek.

Nem értem uram, bocsáss meg.

Mielőtt ember voltál volna, voltál fű, voltál virág, voltál fa, voltál légy, voltál cserebogár, farkas, ló, oroszlán, minden, minden.

Bizonyos ez?

Bizonyos-e, hogy mindennek van előzménye?

Az bizonyos.

És az előzménynek is előzménye?

Az is bizonyos.

Nem is lehet másképpen. Nem érzed-e magadban hol az egyik állatot, hol a másikat?

Nem én, uram.

Nem ismeresz-e embereket, akik prédalesők, hálófonók, mint a pók?

Ismerek.

Nem ismeresz-e olyanokat, akik gyűjtenek, mint a hörcsög, akik vérengzők, mint az oroszlán, vagy gyávák, mint a nyúl, vagy szolgálatra valók, mint a ló, vagy alattomosak, mint a kígyó? Mi egyéb ez, ha nem maradvány az előbbi életnek a természetéből?

De mire volna ez jó, uram, a léleknek ez a minden testen való átutazása?

Mire jó? Tudja az, aki elindított. Én csak azt gondolom, hogy erőérzésre jó. Az értelmünk erősödik, mint a növekvő csillag fénye. Minden halálvedlés. Vedlés után megújult testben, megújult erőben élünk a következő vedlésig. Aztán megint egy fokkal előbbre.

És aztán, ha emberek is voltunk?

Megint egy fokkal feljebb: még tökéletesebb testformába jutunk. Csak semmittevésbe nem. Az élet: mozgás. Mozog maga a Teremtő is szüntelenül. Az embernek is mozognia, alkotnia, küzdenie kell. Minden formában, csak hogy más-más helyen, más-más ütközők között. De egyre világosabb az értelmünk, jobb a szívünk, nemesebb a kezünk.

De én nem emlékszem arra, hogy mi voltam, micsoda tapasztalatokat gyűjtöttem például tücsök koromban.

Hát minek is emlékeznél? Érdekel téged, hogy kétéves korodban mért sírtál? Miért neveltél? Mivel játszottál? Hogy gondolkodtál? Egy minutumra, ha érdekel.

Hallottam már, uram, nem egy prédikációd, de vajon erről is papolsz-e?

A táltos vállat vont:

Nem értené a nép. Hiszen te sem érted, pedig te tanult ember vagy. Majd ezer éveknek elmúltával. A népnek ma még bűvölés kell és jelek, amiket a testi szem láthat. A lelki szem, az még nem nyílt meg bennetek.

18. Kahlil Gibran: A Próféta

Amikor a szeretet int felétek,

kövessétek őt, jóllehet minden útja

nehéz és meredek.

És mikor szárnyai átölelnek, engedjétek át néki magatokat,

Jóllehet a belsejében rejlő kardok sebet ejthetnek rajtatok.

És amikor szól hozzátok, higgyetek szavának,

Jóllehet hangja összetörheti álmaidat, miként az északi szél

pusztává sepi a kertet.

Mert amiként a szeretet koronával ékesít, azonképpen fog keresztre feszíteni is.

Amiként növekedésedet segíti elő, azonképpen nyeseget is.

Amiként felszárnyal magasságotokba, és megsimogatja leggyengébb

ágaitokat, azonképpen száll le gyökereitekhez is, és megrendíti őket

a földhöz valókapaszkodásban.

Mint a gabona kalászait, úgy gyűjt be benneteket magának.

Kicsépel benneteket, hogy mezítelenné váljatok.

Megrostál benneteket, hogy megszabadítson a pelyvától.

Fehérre öröl benneteket.

Megkeleszt benneteket, míg képlékennyé nem lesztek;

És azután, szent tüzére vet benneteket, hogy szent kenyérré legyetek Isten szentlakomáján.

Ezt teszi véletek a szeretet, hogy megismerjétek szívetek titkait, s e tudás által azÉlet szívének egy darabjává váljatok.

Hanem ha félelmetekben, a szeretetben csak a békét és az örömet keresitek,

Akkor jobb, ha elföditek mezítelenségeteket, és elmentek a szeretet

szérűjérőlAz évszakok nélküli világba, ahol nevéthettek, de nem teljes szívből, és sírhattokis, de minden könnyet nem sírhattok el.

A szeretet nem ad egyebet, mint önmagát, és nem vesz el semmit, csupán önmagából.

A szeretet nem birtokol, és nem birtokolható.

Mert a szeretetnek elég a szeretet.

Amikor szerettek, ne mondjátok: "Isten a szívemben lakik"; mondjátok azt: "Istenszívében lakom".

És ne gondoljátok, hogy irányíthatjátok a szeretet útját, mert a szeretet, haméltónak talál rá, maga irányítja majd a ti útjaitokat.

A szeretet nem vágyik egyébre, mint beteljesíteni önmagát.

De ha szerettek, és a szeretet vágyakat ébreszt, legyenek ezek a ti vágyaitok: Hogy összeolvadjatok, s legyetek olyanná, mint a sebes patak, mely azéjszakában zengi dalát.

Hogy megismerjétek a túlságos gyengédség kínját.

Hogy a szeretet megértése ejtsen sebet rajtatok;És hogy véreteket akarva, derűsen hullassátok.

Hogy hajnalban szárnyra kelt szívvel ébredjeteK, és hálát adjatok az új napért, mely szeretetre virrad;

Hogy délben megpihelve a szeretet mámoráról elmélkedjeteK;

Hogy az est leszálltakor hálával menjeteK haza;

S ha nyugovóra térteK, ajkatok azért mondjon imát, akit szeretteK; dalotok őt dicsérje.

19.Hamvas Béla: Csontváry nagy cédrusa

There's a tree of manyone, mondja WORDSWORTH: fa áll itt, a sok közül egy. Olyan, mint a többi, de megismételhetetlenül és individualitásának dicsőségében egyetlen. Ami a régieknek a legfontosabb volt, az abszolút szellem, amely mindig és mindenütt volt és lesz és azonos, ami ma a legfontosabb, a személyiség, aki soha nem volt, és nem is lesz több, csak ez az egyetlen van, csak most itt, sehol másutt és ebben a pillanatban és mindentől különbözik... A nagyság annak a mértéke, amit nekem kell megcsinálnom. AZ abszolút szellem van. A személyiség nagy... A kettő közül melyik a több, azért állapítható meg nehezen, mert ha ismerünk is olyan abszolút szellemet, amely a személyiség jegyében, és olyan személyt, aki az abszolút szellem jegyében áll, és ha értjük is, nem tudjuk követni. Úgy látszik, mindig kevésbé. Egyre személyesebbek és egyre egyetlenebbek leszünk, és találkozásaink egyre inkább az egyetlen és személyes körben történnek meg, ott, ahol mindenki különbözik, nem pedig ott, ahol mindenki azonos. Az

ember nem általtal válik emberré, hogy van egyetlen azonosság, hanem, hogy nincs belőle kettő.

Az abszolút szellem személyfölötti. Amit mond, kinyilatkoztatás. Amiről felismerem, hogy mozdulatlan és megmozdíthatatlan. Nem csinál semmit, hanem van...

Ahol az ember megáll, már nem élet van, hanem lét. A mozdulatlanságot itt nem tudjuk realizálni... Mi magunk fejünk búbjáig az időben vagyunk, a viszonylagosságban és a pillanatban, cselekszünk és mozgunk, nem tudunk, csupán csak ismerünk, nem érünk el, csak kutatunk. Az abszolút szellem formálja azt a létet, amelynek mi csupán függvényei vagyunk. Formálja, anélkül, hogy megmozdulna, mi pedig azok vagyunk, akiket formálnak, és változunk.

20.Hamvas Béla: A bor filozófiája

„Tulajdonképpen minden dolog ugyanakkor az Egynek más és más megjelenése. Maszkja. Mindaz, amit láthatok és hallhatok, megehetek és megihatok, elgondolhatok és megfoghatok, az mind, mind hieratikus maszkja ugyanakkor az egyetlen Egynek. A bor hieratikus maszk. Régebben minden ember és minden nép tudta. A maszk megfejtése az, hogy ő az, aki a rossz görcséből felold. Dionüszosz Lüsziosz, mondták a görögök, a Megváltó Boristen. A bornak isteni arca van. De tudjuk, hogy nincs általános bor, mint ahogy nincs általános ember. Van János, Pál, Bertalan, Károly, Lajos, és van Sári, Borbála, Anna, Magda. És van somlai, pannonhalmi, arácsi, kiskőrösi. Sőt van bora minden évnek, minden gazdának,

minden hordónak. Valamennyi bor egyetlen istenség alá tartozik. De minden egyes bornak külön génusza van. Ezek is mind maszkok. A maszkokat a száj ismeri fel. Minden bor egyéni. Minden borban megismételhetetlen és utánozhatatlan sajátos génusz él. A génusz az olaj materializált alakja. Maszkja. A bor spirituális olajtartalmú ital. Minden borban kis angyal lakik, aki ha az ember a bort megissza, nem hal meg, hanem az emberben lakó megszámlálhatatlan sok kis tündér és angyal közé kerül. Amikor az ember iszik, az érkező kis génuszt a már bent lévő énekszóval és virágesszóval fogadják. A tündérke el van bűvölve és az örömtől majd meggyullad. Az emberben ez az örömláng árad el, és őt is elragadja. Ez ellen nem lehet védekezni. Ezért mondom, hogy egy pohár bor az ateizmus halálugrása. A mámor a köznapi észnél határtalanul magasabb rendű állapot és a tulajdonképpeni éberség kezdete. Mindannak, ami az életben szép, nagy, komoly, élvezetes, tiszta. Ez a magasabb józanság. A tulajdonképpeni józanság... A borból tanulhatjuk meg, mi a mámor, mi a magasabb józanság, mi az illuminált élet.”

21.Hamvas Béla: Van Gogh

Van Gogh, a legutolsó arles-i periódusában több olajfaligetet festett. Azon, amelyre nem csak most, hanem igen sokszor gondolok, a fák elég sűrűn állnak, a kép egy kicsit felülnézetben, csaknem perspektívátlanul, mint egy kínai rajz, mintha lángoló bozótot ábrázolna sűrű füsttel.

Van Gogh őrült volt, mint Schumann (és Csontváry és Gogol, és Nietzsche), de én az európaiak közül az őrülteket rokonszenvesebbnek tartom. A

józanoknak mindig azon jár az eszük, hogyan vegyék ki a másik zsebéből a pénzt, vagy a másik kezéből a kancsukát.

Itt nem valamilyen különleges és ritka, kiókumlált gyarlóságról van szó. Nem bűnről. Nem tévedésről. Nem valamilyen technikai, vagy tudásbeli tökéletlenségről. Nem. Itt kérem, az egész embernek generálőrületéről van szó. Van Gogh rájött arra, hogy a mi szemünk a profán látásban fals szem, amely a valóságot nem is látja, csak valami eltorzult hártját, amit a fényképezőgép felvesz. Mi mindnyájan a prózaiságban félig megdermedt lényünkkel (szemünkkel) olyan világot látunk, amelyik a valóságoshoz nem is hasonlít. Érvénytelen. Ahhoz, hogy az ember a valóságot lássa, azt a hazugságot ami a realitás, fel kell gyújtani. Ahhoz, hogy az ember józan legyen, meg kell őrülni. Van Gogh a világot felgyújtotta és megőrült, hogy a valóságot olyannak lássa, mint amilyen. Az, amit mi őrültségnek nevezünk, sokkal közelebb áll a normalitáshoz, mint az, amit józannak nevezünk. Ez a kép így persze semmi. Ez még csak egy festmény. Mindössze csak művészet. Az olajfa nem ilyen. Ó, az olajfaliget borzasztó! Hogyan fogjon hozzá, hogy az egészet ki tudja mondani? Kimondani azt, amit kimond. Kimondani a kimondhatatlant. Az egészet egyszerre. A barázdát, a sárga tököt, az ágakat, a szalmaszéket, a lombot, a kérget, a füstöt, a köveket, az asztalkendőt, a szakállas arcot, a Napot, igen a Napot.

22.Martin Heidegger: A földút

„Maga a tölgy mondta, hogy egyedül ilyen növekedésben alapozódik meg az, ami tartós és gyümölcsöző, hogy növekedni

annyit tesz, megnyílni az égbolt tágasságának és ugyanakkor a föld sötétjébe gyökerezni, hogy minden tenyészet csak akkor gyarapodik, ha az ember megfelel a tágas ég elvárásainak és ugyanakkor megmarad a hordozó föld oltalmában. Még mindig ezt mondja a tölgy a földútnak, mely ősi nyugalommal halad el mellette. Ami az út körül a létezéséhez tartozik, azt begyűjti, és felkínálja a Sajatját annak, aki rajta halad.

Az egyszerű megőrzi a maradandónak és nagynak a rejtélyét. Csak ami a világ nyelvében kimondatlanul maradt abban Isten az Isten, ahogy azt a nagybetű és az eleven élet egykori mestere, Eckhart mester mondta. A földút biztatása azonban csak addig szól, amíg vannak emberek, akik levegőjébe beleszületvén, őt hallani képesek. Az ember hasztalan próbálja terveit által a földgolyót rendszerbe foglalni, ha nem rendeli alá magát a földút biztatásának. A ma élő emberek mind nehezebben hallják meg a beszédét. Már csak a készülékek lármája jut el a fülükig, amit majdhogynem Isten hangjának tartanak. Így válik az ember szétszórttá és úttalanná. A szétszórtak számára az egyszerű egyhangúnak tűnik. Az egyhangú untat. Az egykedvűek már csak a közömböst találják. Az egyszerű elmenekül, csendes ereje kimerült. Egyre csökken azoknak a száma, akik az egyszerűt még megszerzett javukként ismerik. Ám a kevesek lesznek mindenütt a maradandók.

A földút biztatása olyan lelkiületet ébreszt, mely szereti a szabadságot, és a megfelelő helyen még a szomorúságból is átlendül egy végső derűbe...

A bölcs derű kapu ahhoz, ami örökkévaló. Ajtaja azon a pánton forog, amelyet egykor a jelenvalólét titkaiból egy rátermett kovácsnál kovácsoltak ki.”

23. Heltai Gáspár Fabulái (A keselyűről, a varjúról meg a csigáról)

Egyszer egy nagy csiga kérkedik vala az ő kevélységében, mivelhogy ő félelem nélkül élne, merthogy jó és erős háza volna, melyet senki meg nem bonthatna. Ezenközben nekiröpüle egy keselyű és megkapá és kezdé vinni. Látván ezt egy varjú, hozzáörpüle és monda a keselyűnek: Bezzeg jó ragadományt kaptál, ám mit érsz vele, hanem ha megtörhetnéd, ugyan jól lakhatnál vele. Ez azonban nehezen tellik ki tőled, mert igen kemény a csiga háza. De tanácsot tudnék adni, hogyan törhetnéd meg könnyen. Monda a keselyű: Adj tanácsot és megosztom veled a ragadományt. Monda a varjú: Ihol vagyon egy kőszál, egyenesen igen menj fel az égbe és onnég bocsássad alá a csigát és mikoron a kőszálra esik, legott eltörik és így ehetjük meg. Felörpüle ezokáért a keselyű az égbe és alábocsátá a csigát a kőszálra és midőn annak a héjja összetört volna, hozzákapa a varjú és elcsapá, amíg a keselyű alászállá.

Értelme:

A csigán azt tanuljad, hogyha az Isten jó egészséggel, tisztességgel, marhával, jószággal, s egyebekkel szeretett, ne fuvalkodjál fel és el ne bízd magadat. Mert nem állandó az világi dicsőség. Az Isten

gyűlöli a kevélyeket és ellenek áll, mint Szent Péter mondja: Ha valaki elbízta és nagynak véli magát, legott nagyobb és hatalmasb támad ő nállánál. És bizony nem meheti el szúzen a keselyű sem. Mert noha dicsőséges és hatalmas, azért sok ravasz varjú vagyon, melly legott megcsalhatja. Ekképpen jára a nyavalyás kincstartó barát, ama Frater György és sok más dúrok Magyarorszáiban. Mindenki tartson Istentől, dolgában jó lelkiismerettel járjon el és magát ajánlja az Ő szentséges gondja viselésébe. Akkor bizony nem árthat neki sem ravaszság, sem álnokság. Így vagyon.

24. Hermann Hesse: Kivégzés

A mester néhány tanítványával együtt a hegyek felől érkezett a síkságra, és egy nagyváros falai felé tartott, amelynek kapuja előtt szép számban gyűlt össze a nép. Amikor közelebb értek, észrevettek egy vérpadot; az emelvényen a hóhér éppen a munkáját végezte: egy a börtön gyötrelmeitől és kínjaitól megtört embert ráncigált ki a kordéból, és odavonszolta a tönkhöz. a tömeg a látványosság körül tolongott, kigúnyolta és leköpdöste az elítéltet, akinek lefejezését zajos és féktelen örömujjongás előzte meg.

- Ki lehet ez?- kérdezték a tanítványok egymástól-, és vajon mit tett, hogy a tömeg ily vadul kívánja a halálát? Nem látunk senkit, aki szánná vagy megsiratná. - Úgy hiszem-szólt szomorúan a mester-, egy eretnek.

Továbbmentek, és amikor a tömeg közelébe értek, a tanítványok részvétlenül érdeklődtek az emberektől annak neve és bűne felől, akit az imént letérdepelni láttak a vérpadon.

- Egy eretnek- kiáltoztak az emberek dühödten-, hahó, most hajtja le azt az átkozott fejét! Üssék le! És még ez a kutya akarta bemesélni nekünk, hogy a paradicsom városának csak két kapuja van, holott tudjuk, hogy tizenkettő! A tanítványok csodálkozva fordultak a mesterhez, ezt kérdezték tőle:

- Honnan jöttél rá rögtön Mester?

Ő csak mosolygott, és folytatta útját.

Nem volt nehéz- mondta halkán. - Ha gyilkos, tolvaj vagy egyéb bűnök elkövetője lett volna, akkor találtunk volna szánakozót és együtt érzőt a tömegben, akik sírtak, vagy az ártatlanságát bizonygatták volna. Akinek, azonban saját hite van, annak lemészárlását a nép részvétlenül nézi végig, s holttestét a kutyák elé vetik.

25.Hermann Hesse: Mese a vakokról (Voltaire nyomán)

Mint ismeretes, a vakok menhelyén az első években a vakok mindannyian egyenjogúak voltak, s apróbb ügyeikről szavazati többséggel döntöttek. Tapintás útján tévedhetetlenül

megkülönböztették a rézpénzt az ezüstpénztől, s egyikük sem tévesztette össze a moseli bort a burgundival. Szaglásuk kifinomultabb volt, mint látó társaiké. Pompásan elbeszélgettek a négyféle érzékről, azaz: mindent tudnak róluk, amit tudni szabad, és oly békében, boldogságban éltek, ahogyan csak a vakok tudnak. Egyszer azonban egyik tanítójuk azzal a végzetes igénnyel állt elő, hogy pontosabb ismeretekre szeretne szert tenni a látóérzékkel kapcsolatban. Beszédekert tartott, felkorbácsolta az indulatokat, híveket nyert, míg végül kikiáltották a vakok vezetőjének. Önhatalmúlag ítélkezhetett a színek világáról, s ettől fogva minden rosszul ment. A vakok első diktátora először egy kis tanácsadó testületet hozott létre, amelynek segítségével megtette magát minden alamizsna urának. Most már valóban senki nem szegülhetett ellene.

Kijelentette, hogy a vakok ruhái mind fehérek. A vakok ezt el is hitték, a gyakran beszéltek szép fehér öltözetükről, holott egyiküké sem volt olyan. Az egész világ rajtuk mulatott, mire ők a diktátor elé járultak panasztételre. A vezér azonban igen kelletlenül fogadta őket, újítóknak és szabadgondolkodóknak titulálta a panaszosokat, s afféle lázadóknak, akik hagyják, hogy a látó emberek ostoba nézeteinek befolyása alá kerüljenek. Lázadók ők, hiszen hallatlan módon kétkedni merészelnek vezetőjük tévedhetetlenségében. Ezen a ponton két pártra oszlottak az emberek. Alattvalói megnyugtatása érdekében a hatalom egyedüli birtokosa újabb kijelentést tett, mely szerint a vakok ruhái pirosak. Ez sem volt igaz, egyetlen vaknak sem volt piros az öltözéke. Még jobban kinevették hát őket, mint eddig, s újabb meg újabb panaszok hangzottak

mindenfelé. A vezér megdühödött, szintúgy a többiek, s hosszú csetepaté kezdődött. Nem is lett béke mindaddig, amíg a vakok el nem határozták, hogy egy darabig nem foglalnak állást a színekről. Egy süket ember olvasván ezt a kis történetet, rábólintott, hogy bizony nem volt igazuk a vakoknak, amikor a színekről akartak véleményt mondani. Ám egy dologban kitartott a saját meggyőződése mellett: a zenéhez egyedül a süketek értenek valamelyest.

26. Karl Jaspers: Bevezetés a filozófiába

„Hogy a filozofálás az embernek veleszületett hajlama, igazolják a gyermekek által feltett kérdések. Gyakran hallhatunk gyermekek szájából olyan szavakat, amelyeknek filozófiai mélységük van.

A gyermek mindig ösztönösen reagál az élet spontaneitására. A gyermek észrevesz, megvizsgál és kutat olyan dolgokat, amelyek aztán később eltűnnek emlékezetéből. Elfelejt, ami egy pillanatra revelálódott előtte, s meglepődik, ha felnőttkorában elmondja neki valaki, mit mondott és miket kérdezgetett.

A filozofikus élet azt jelenti, hogy tapasztalatainkat az emberekről, a boldogságról, a bánatalomról, a sikerről, a kudarcról, a homályról és a zűrzavarról értékelni tudjuk. Azt jelenti, hogy nem szabad semmibe vennünk tapasztalatainkat, nem szabad szétzilálódnunk, hogy át kell gondolnunk problémáinkat, hogy semmit sem szabad magától értetődőnek tartanunk,

hanem mindennek a mélyére kell néznünk. A filozofikus életnek két útja van: az egyik a magányos elmélkedés útja, annak minden módozatával, a másik a kommunikáció útja, egymás kölcsönös megértése a cselekvésben, a szóban és a csend közös meghallásában.”

27. Ito Tenzan Csujá zen mester: A csodálatos macska

Sókén vívómester házában egy hatalmas patkány garázdálkodott. A mester – megunva az egyre jobban kellemetlenkedő állat üzelmeit – macskáját a házba vitte, és rázárta az ajtót. A patkány azonban nem ijedt meg a macskától, úgy megharapta, hogy az rémülten menekült.

A házigazda erre szomszédaitól szerzett néhány bátor macskát, és ezeket zárta be a házba. A patkány egy sarokban lapult, de mihelyt egy macska közelíteni merészelt, támadott és megfutamította ellenfelét. A patkány oly félelmetes volt, hogy a macskák másodszor már nem is merészkedtek a közelébe... Ezután a házigazda ily szavakkal fordult szolgájához:

– Mondják, hogy él a környéken egy híres patkányfogó macska, menj és kerítsd elő! A szolga távozott, és nemsokára megjelent a macskával. Az állat nem látszott sem különösen okosnak, sem különösen vadnak. Sókén nem is remélt tőle eredményt. De mivel mást nem tehetett, ezt is bezárta a házába.

A macska nyugodt léptekkel indult előre, mintha semmi veszélytől sem tartana. A patkány összehúzta magát, és mozdulni sem mert. A

macska lassan folytatta útját, és végül egyszerűen torkon ragadta a patkányt.

Este Sókén házában gyűlést tartottak a megvert macskák. A fő helyet az öreg győztes macskának ajánlották föl, és miután tisztelettel köszöntötték, ily szavakkal fordultak hozzá: – Mi valamennyien jó hírnévnek örvendtünk, mesterségünket lelkiismeretesen gyakoroltunk, karmainkat gondosan élesítettük, hogy eredményesen küzdhessünk a patkányok és más ragadozók ellen. De soha nem gondoltuk volna, hogy ilyen patkány is létezik. Te vajon milyen módszert alkalmaztál? Az öreg macska elmosolyodott, és ezt válaszolta:

– Ti, ifjú macskák, valóban derék állatok vagytok, de nem ismeritek a helyes utat. Ezért, ha valami váratlannal kerültök szembe, elvétitek a célt. Egy fekete macska így szólt: – Híres patkányfogó családból származom, és így magam is ezt a hivatást választottam. Két méternél magasabbra ugrom, képes vagyok kis lyukakba befurakodni. Éberem alszom, és nyomban fölpattanok, ha patkány közelít. Eddig még mindig elfogtam ellenfeletem. Most szégyellem magam.

Az öreg macska válasza így hangzott:

– Gyakorlási módszered nem volt más, mint fizikai erő kifejtés. Szellemedet ez a kérdés foglalkoztatja: miként győzhetek? Ezek szerint még célhoz ragaszkodsz! ...És végeredményben mi ez? Nem több mint ügyeskedés. És mindenkor ez a helyzet, ha a technikára és eredményre gondolunk, és közben kizárólag az elménkre

támaszkodunk. Szállj tehát magadba, és gyakorolj megfelelő módon!

Ezután a tigrisbundájú macska szólalt meg:

– A lovagi művészetben úgy vélem, a szellem a legfontosabb. Ezért gyakorlásaim során mindenkor ezt az erőt fejlesztettem. Szellemem, úgy érzem, acélkemény és szabad. Bírja ama erőt, amely a mennyet és földet eltölti. Ha ellenfelem szembe találja magát ezzel az erővel, úgy megbénul, hogy a győzelem már eleve biztosított.

Az öreg macska válasza így hangzott:

– Az erő, melyet gyakorlásaid során megszereztél, valóban az, mely a mennyet és a földet megtölti. De a te birtokodban mégsem volt más, mint pusztá pszichikai erő, amely nem is mondható kiválónak... A te szabad és acélos, mennyet és földet eltöltő erőd nem maga a Hatalmas Erő, hanem csupán annak tükröződése szellemedben. Szellemed csak bizonyos körülmények között töltődik fel ama erővel, így a Hatalmas Erő és a te erőd különböző forrásból erednek. Ha az ellenfél halálos csapdában van, megfélemezik életéről, bajáról; nem gondol győzelemre vagy vereségre. Ennek következtében pedig akarata acélkemény. Hogyan is volna tehát vélt szellemi erőddel legyőzhető?

– Ne higgyétek, hogy amit tőlem hallotok, az a legmagasabb rendű. – folytatta - Nem is olyan régen a szomszédos faluban élt egy kandúr. Egész nap aludt. Olyasmi, amit szellemi erőnek nevezünk, nem látszott a megjelenésén. Soha nem látta senki, hogy patkányt fogott volna. De, ahol tartózkodott, sehol sem volt patkány

található. És ahol csak megjelent, ahol csak feltűnt, ugyanez volt a helyzet: nyoma sem volt patkányoknak. Egy alkalommal fölkerestem, és magyarázatot kértem. Nem válaszolt. Nem az volt a látszat, mintha nem akart volna válaszolni, hanem inkább úgy tűnt, mintha nem tudná, mit is feleljen. „Aki tudja, az nem szól – és aki szól, az nem tudja.”

28.Franz Kafka: A kormányos

- Nem én vagyok-e a kormányos? – kiáltottam - Te?- kérdezte a magas növésű fekete férfi, és kezét végighúzta a szeme előtt, mintha álmodt volna. A kormánynál álltam a sötét éjszakában, pislákoló lámpással a fejem fölött, s akkor odajön ez az ember, és el akar taszigálni onnan. S mert nem engedtem, a mellkasomra tette a lábát, és lassan lenyomott, miközben én még a kormánykerék küllőibe kapaszkodtam, és csaknem leszakítottam estemben. Akkor azonban az az ember fogta meg, visszaigazította, engem félretaszítva. Ám hamar összeszedtem magam, a legénység helyiségébe nyíló kajütblakhoz rohantam, és lekiáltottam: - Legénység! Bajtársak! Gyertek gyorsan! Egy idegen elűzött a kormánytól!

- Jöttek lassan, felkapaszkodtak a fedélközi lépcsőn, csupa imbolygó, fáradt, hatalmas alak. Nem én vagyok-e a kormányos? - kérdeztem. Bólintottak, de a szemük csak az idegent kereste, félkörben körülállták, s amikor parancsoló hangon rájuk kiáltott:- Ne zavarjatok!-, csoportba verődtek, odabiccentettek nekem, és újra

levonultak a fedélközi lépcsőn. Micsoda népség! Gondolkoznak ezek vagy csak értelmetlenül csoszognak itt a földön?

29. Franz Kafka: Az én cellám

„Ugyanazt a küzdelmet vívjuk mindannyian. ... Külön harcot nem folytathatok. Ha mégis úgy vélem, hogy önálló vagyok, mert senkit sem látok önmagam körül, csakhamar kiderül, hogy a harc egyetemes állása folytán kellett vállalnom ezt a helyet.

Az igaz út olyan kötélpálya, amely nem a magasban, hanem épp a föld felett van kifeszítve. Láthatóan nem is arra rendeltetett, hogy járjuk, inkább hogy botladozzunk rajta.

A gyöngye emlékezet, amely nem őrzi jól a részleteket, nem képes felidézni a világ megragadásának menetét – igen rossz jel. Miképpen akarod akár csak megérinteni a rád váró irdatlan feladatot, miképp csak megsejteni közelségét..., ha nem tudod magad összeszedni oly módon, hogy ha döntésre kerül sor, lényed egészét markodban tarthasd, mint az elhajítandó követ, mint az ölésre szánt kést. Ugyanakkor persze nem köphetsz a markodba addig, amíg nem kulcsoltad imára kezed.

Az ember két fő bűne: a türelmetlenség és a hanyagság. Minden egyéb ezekből ered. Türelmetlensége miatt űzték ki a paradicsomból, és hanyagsága miatt nem tér vissza oda. De a legfőbb bűn talán mégis a türelmetlenség.

Türelmetlenségünkért úztek ki bennünket, türelmetlenségünk miatt nem térhetünk vissza.

30.Soren Kierkegaard: Diapsalmata

„Mi a költő? Szerencsétlen ember, aki mély kínokat rejt a szívében, de ajkai úgy vannak formálva, hogy miközben sóhajok és kiáltások hagyják el, úgy hangzanak, mint a szép muzsika. Sorsa hasonló ama szerencsétlenek sorsához, akiket a Phalarisz bikájában lassú tűzön kínoztak, üvöltözésük azonban nem juthatott el a türannosz fülébe, hogy rémítse őt, mert számára mindez édes muzsikának hangzott. És az emberek összesereglenek a költő körül, és így szólnak hozzá: Énekelj! Majd ismét! Vagyis: új fájdalmak vágnak gyötörni lelked, és ajkaid mindig olyanok szeretnének lenni, mint eddig: mert a kiabálás pusztán rémítene minket, de a muzsika kedves számunkra.

Legszívesebben gyermekekkel beszélgetek: tőlük még remélhetem, hogy majd értelmes lények lesznek: de akik azzá lettek... - Úristen!

Egy színházban történt, hogy tűz ütött ki a kulisszák mögött. Kijött a színpadra a mókamester, hogy ezt a publikummal közölje. Tréfának tartották és tapsolni kezdtek. A mókamester megismételte. Az emberek még hangosabban hahotáztak. Azt hiszem, a világ is így fog elpusztulni okos emberek nagy hahotája közepette, akik azt fogják hinni, hogy mindez csak vicc. Mi hát egyáltalán az élet értelme?

Ha valamit kívánnék, az nem gazdagság lenne vagy hatalom, hanem a lehetőség szenvedélye...”

31. Soren Kierkegaard: Vagy-vagy

Házasodj meg, meg fogod bánni; ne házasodj meg, azt is meg fogod bánni; házasodj, vagy ne házasodj, mindkettőt meg fogod bánni; vagy megházasodsz, vagy nem, mindkettőt megbánod. Ne vess a világ ostobaságain, meg fogod bánni; sirasd el, azt is meg fogod bánni; ne vess a világ ostobaságain vagy sirasd el, mindkettőt meg fogod bánni; vagy nevensz a világ ostobaságain, vagy elsiratod őket, mindkettőt megbánod. Bízzál egy lányban, meg fogod bánni; ne bízzál benne, azt is meg fogod bánni; bízzál egy lányban vagy ne bízzál benne, mindkettőt meg fogod bánni; vagy bízol egy lányban, vagy nem, mindkettőt meg fogod bánni. Akaszd fel magad, meg fogod bánni; ne akaszd fel magad, azt is meg fogod bánni; akaszd fel magad vagy ne akaszd fel magad, mindkettőt meg fogod bánni; vagy felakasztod magad, vagy nem, mindkettőt meg fogod bánni. Ez, uraim, minden életbölcesség foglalata. Nemcsak egyes pillanatokban szemlélek „mindent mindig azonnal”, mint Spinoza mondja, hanem állandóan „mindig mindent azonnal” vagyok. Sokan azt hiszik, hogy ők is így vannak, ha ezt vagy azt megtéve, egyesítik, vagy közvetítik ezeket az ellentéteket. Ez azonban félreértés; mert az igazi örökkévalóság nem a vagy-vagy mögött, hanem előtte van. Ezért ezeknek az embereknek az örökkévalósága fájdalmas időmúlás is lesz egyben, amennyiben kettős bánatot kell megemészteniük. Bölcsességem tehát könnyen megragadható; mivel csak egyetlen alapelvem van, amelyből még csak ki sem indulok soha.

Különbséget kell tenni a vagy-vagy-ban levő következményszerű és az itt bemutatott örök dialektika között. Ha például itt most azt mondom, hogy nem indulok ki alapelvemből, akkor ennek ellentéte nem egy abból való kiindulásban van, hanem csak negatív kifejezése alapelvemnek, pusztán csak az, melyben önmagát ragadja meg egy belőle való kiindulással vagy ki nem indulással való ellentétben.

Nem indulok ki alapelvemből; mert ha ebből indulnék ki, megbánnám, s ha nem indulnék ki belőle, azt is megbánnám. Ezért ha egyik vagy másik tisztelt hallgatónak úgy tűnne, hogy abban, amit mondtam, mégiscsak van valami igazság, úgy evvel csak azt bizonyítja, hogy feje nem alkalmas a filozófiára; és ha úgy találná, hogy az elmondottakban valamiféle mozgás történik, akkor ez ismét ugyanazt bizonyítja. Azon hallgatóim számára viszont, akik követni tudnak, bár semmiféle mozgást nem végzek, rögtön ki fogom fejteni azt az örök igazságot, amely által ez a filozófia önmagában marad, és nem ismer el nála magasabbat. Ha ugyanis alapelvemből indulnék ki, nem tudnék ismét megállni; mert ha nem állnék meg, akkor megbánnám, de ha megállnék, azt is megbánnám stb. Most viszont, hogy soha nem kezdek, bármikor abbahagyhatom; mert örök kiindulásom egyben örök abbahagyásom is. A tapasztalat bebizonyította, hogy a filozófiának egyáltalán nem jelent különösebb nehézséget a kezdés. Sőt mi több; a semmivel kezdi, ennél fogva mindig képes kezdeni. Az abbahagyás az, ami a filozófiának és a filozófusoknak nehezebbre esik. Én ezt a nehézséget is kikerültem; mert ha valaki azt hiszi, hogy miközben most abbahagyom, tényleg abbahagyom, evvel csak azt bizonyítja, hogy hiányzik belőle a spekulatív készség. Én most ugyanis nem hagyom

abba, hiszen már akkor abbahagytam, amikor elkezdtem. Ezért filozófiámnak megvan az a kitűnő tulajdonsága, hogy rövid és ellentmondásmentes; mert ha valaki arra száná el magát, hogy ellentmondjon, máris jogom lenne őt őrütnek nyilvánítani.

32.Milan Kundera: A nevetés és felejtés könyve

„Nevetés? Hát érdekel még valakit a nevetés? Az igazi nevetésre gondolok, amelynek semmi köze a tréfához, a gúnyolódáshoz és a nevetségességhez. Nevetés, végtelen és tiszta gyönyör, a gyönyör maga.

A nevetés gyönyöre: nevetni annyit jelent, mint mélységesen élni.

Nevetésünk a lét kifejeződése, a lété, amely örül, hogy van.

A dolgok, amelyek hirtelen elvesztik feltételezett értelmüket és azt a helyet, amely a jelenségek vélt rendjében megilleti őket nevetésre készítetnek bennünket. A nevetés tehát eredetileg az ördögé. Egy adag rosszakarát van benne, de egy adag jótékony megkönnyebbülés is. Amikor az angyal először hallotta az ördög nevetését, megdöbbsent. Az angyal jól tudta, hogy ez a nevetés Isten ellen és Isten művének méltósága ellen irányul. tudta, hogy gyorsan reagálnia kell valahogy, de védtelennek és gyengének érezte magát. mivel semmi sem jutott eszébe, utánózni kezdte ellenfelét. Kinyitotta a száját, és hangskálájának magasabb fekvéseiben szaggatott, akadozó hangokat hallatott és ellenkező értelmet adott neki: ellentétben az ördög nevetésével, amely a dolgok értelmetlenségére mutatott rá, az angyal kiáltozása örülni akart annak, hogy milyen okosan van elrendezve, milyen jól van kigondolva a világ, hogy milyen szép, jó és ésszerű benne minden.”

33. Lao-ce: Tao-te-King

1

Az *út*, mely
szóba-fogható,
nem az
öröktől-való; a
szó, mely rája-
mondható,
nem az örök
szó.

Ha neve nincs: ég s
föld alapja; ha neve
van: minden dolgok
anyja.

Ezért:

aki vágytalan, a nagy
titkot megfejtheti;
de ha vágya van,
csak a dolgokat
szemlélheti. E kettő
mögött közös a
forrás, csupán nevük
más. Közösségük:
csoda, s egyik
csodától a másik felé

tárul a nagy titok
kapuja.

2

Mikor a szépet
megismerik, felbukkan a
rút is; mikor a jót
megismerik, felbukkan a
rossz is. Lét és nemlét
szüli egymást, nehéz és
könnyű megalkotja
egymást, hosszú és rövid
alakítja egymást, magas
és mély kulcsolja
egymást, sok hang
összeolvastja egymást,
korábbi s későbbi követi
egymást. Ezért a bölcs
sürgés nélkül működik,
szó nélkül tanít,
nézi az áramlást és hagyja,
nem erőlködik, alkot, de
művét nem birtokolja,
cselekszik, de nem
ragaszkodik, beteljesült
művét nem félti, s mert

magának nem őrzi, el se
veszíti.

34. Pico della Mirandola – Az emberi méltóságról, avagy felhívás egy újfajta emberi természetre

...Mi az, ami leginkább tiszteletre és csodálatra méltó a világnak ebben a színházában... Semmi sincs csodálatosabb, mint az ember! Az ember... hatalmas csoda! Mindazonáltal, amikor elkezdtem gondolkodni ezeknek a megállapításoknak az értelmén, mindez az ember csodálatos természetéről alkotott elképzelés nem győzött meg engem arról, hogy az ember az istenhez közel álló lények közötti közvetítő, az alacsonyabb teremtmények mestere, érzékeinek kifinomultságával, éles eszével és briliáns intelligenciájával, a természet értelmezője, az örökkévalóság és az idő kereszteződési pontja... a világ intim kapcsolata, avagy nászindulója, alig egy kicsivel áll lejjebb, mint az angyalok... Azt gondolom, hogy ezek csodálatos indokok, de úgy tűnik, nem vezetnek a dolog velejéhez, vagyis azokhoz az okokhoz, amelyek valóban csodálatot érdemelnek...

Hosszas gondolkodás után rájöttem, hogy miért az ember a legszerencsésebb minden teremtmény között, és ennek nyomán, miért érdemli a legnagyobb csodálatot és a legmagasabb rangot a teremtett lények sorában, egy olyan rangot, ami irigylésre méltó nemcsak az állatok számára, hanem maguk a csillagok és a világ fölött álló szellemi természetek számára is. Isten, az Atya, a

Világegyetem Legfelsőbb Teremtője, ezt az otthont, ezt a világegyetemet, amit magunk körül látunk, úgy építette meg, mint Istenségének tiszteletre méltó templomát, kimondhatatlan elméjének fenséges törvényei szerint. Nem állt azonban rendelkezésére őstípus, aminek alapján egy új gyermeket megformálhatott volna..., a világmindenségben sem volt egyetlen hely sem ahonnan az egész teremtést szemügyre lehetett volna venni. Minden tökéletes volt, az összes teremtmény a neki megfelelő helyen állt... Végül a Nagy Alkotó úgy határozott, hogy ez a teremtmény, aki semmiféle sajátosságot nem kap, részesülni fog mindabból a természetből, amit a többi teremtménynek adott.

2

...Az embernek megadatott, hogy az legyen, ami csak lenni akar! ... Az embert, amikor életre kelt, az Atya ellátta az élet minden lehetséges magjával. Amilyen magot elvet és ápol az ember, annak a gyümölcsseit fogja learatni. Ha ezek növényi magok, akkor növényé válik. Ha ezek érzéki magok, akkor állattá válik. Ha ezek intellektuális magok, akkor angyallá válik, az Isten fiává. S ha nem elégszik meg a teremtett dolgokkal, akkor a saját lényének a közepébe helyezi magát, egyesül a szellemlélekkel, Istennel, aki minden dolog felett áll és minden teremtett dolog fölé emelkedik. Ki ne tudná csodálni ezt a hatalmas alakváltót? Valójában, hogy lenne képes az ember bármi mást csodálni?

35. Michel de Montaigne: Esszék

Cicero tanítja, hogy a bölcsekedés a halál előkészítő iskolája. Arra gondolt talán, hogy elmélkedés és tanulmány lelkünket önmagunkon kívül emeli, a test részvétele nélkül is foglalkoztatja, és így a halálhoz hasonló állapotba ringatja. Vagy azt hihette, hogy a világnak bármilyen felfogása, maga a bölcsesség arra oktat csupán, hogy nem érdemes félni a haláltól. Nézzük csak közelebbről. A józan ész vagy csúfot úz velünk, vagy feltétlen nyugalmost kívánja, és csak életünk boldogsága a gondja, a Szentírás szavaival szólva. A világ sokfajta véleménye egy pontban találkozik: célunk gyönyör, akármilyen úton kerülünk el hozzá. Ha nem így volna, nem törekednénk rá. Ki hallgatna közülünk olyan szóra, hogy tetteink végső célja a munka és a boldogtalanság? Tehát bármit mondanak, minden igyekezetünk célja a gyönyör. Még erényeink sem törnek másra. Kedvem volna a gyönyör szót a képükhöz vágni azoknak, akik mindig megütköznek az ilyen végokkeresésen. Azt is megmondanám nekik, hogy ez a szó az én jelentésében lelkünk legbelsőbb örömét, igazi meglegedését jelöli. Talán nem az erény által tartósítja, vagy az erényben szerzi meg állandó örömeit a lélek? A gyönyör annál vidámabb, mozgékonyabb, erősebb és férfiasabb, minél lázasabb vágy hozza létre. Talán az élvezet szó inkább ráillene, mint nyelvünk mostani életerő szava, és érthetőbben is hangzik... Minden megkezdettben ott rejtőzik az eredmény minősége: az elkezdés meghatározza már cselekvésünk sorsát. Az erényből fényként kiáradó jó érzés előnti a cselekedet minden ízét,

átjárja útjait, kezdetétől fogva, minden akadályon át. A halál megvetése erény, az emberek lelkének nyújtott legnagyobb jótétemény...Bármikor bevégezhetjük életünket, minden kellemetlenségünknek elejét vehetjük. Így sem kerüljük el a halált... Látóhatárunk szélén az utolsó határkő. Ha fázunk tőle, soha egyetlen lépést nem tehetünk már lázas borzongás nélkül. A köznép rá sem gondol, úgy segít magán. Micsoda állati butaság teszi vakká az embert, hogy a farkánál szerszámozza fel szamarát? ... Emlegeds előtte a halált, és veti a keresztet, a sátán nevéből sem ijed meg jobban...Nincs olyan aggastyán, még Matuzsálem korán túl sem, aki legalább húszévesnyi erőt ne érezne még a testében. Szegény bolond, bárki légy is, ki mérte ki életed idejét? Az orvosok meséire építesz? Sose a saját tapasztalatodra? A dolgok folyása szerint különös szerencsénk, hogy egyáltalán élsz még. Lehet, hogy régen átlépted már a természettől rád szabott időt. Nem hiszed? Számláld sorra, hányan haltak meg ismerőseid közül fiatalabban, milyen kevesen érték el a te életkorodat... Gyakori és közönséges példákkal könnyen elhessentheted a halál gondolatát. Nem kell minden percben arra gondolnod, hogy no, most ragad galléron. Miért mondjátok, hogy semmi közünk hozzá, ha sohasem gondolunk rá? Én is így vagyok vele. A bújócska módjával nem törődöm, ha biztonságba jutottam ütései elől. Ha kell, még a tehén bőrébe is elbújok előle. Kielégít, ha most kedvemre élhetek, ha nem kell megtagadnom magamtól az élettől kapott örömeiket. Azt sem bánom, ha halálom dicstelenebb és csúnyább lesz, mint szeretnék... Ilyeneket gondolnak, mondogatnak, de ezzel még nincsenek túl a dolgon... Nézzétek csak, hogy jön-megy, nyüzsög, táncol mindenki, mint hogyha hírét sem

ismerné a halálnak. Aztán pedig, ha hirtelen elénk áll, mint a meztelen valóság, elragadja asszonyukat, gyermeküket, barátjukat, micsoda fejvesztett rémület és kétségbeesés dönti le őket! Láttatok-e már csúnyább hunyászkodást, sürgölődést, tehetetlenséget? Korábban kell gondolni rá! Drágán fizeti meg, ha nem így tesz.

36. Nádas Péter: Út

Ha valaki befordul egy téli éjjel a Rákóczi útról a Klauzál utcába, és nem találkozik senkivel, megáll és megy, és mindenütt sötétek az ablakok, és kiér a Klauzál téri piacra, ahol fél kettő és kettő között most olyan kihaltak a standok, és bizonyos érzelmeit elfeledve, más érzelmeit a nyelve hegyén egyensúlyozva vagy a torkán ízlelgetve átvág a Dob utcának azon a rövid szakaszán, amelyen a Klauzál térről elérhet a Kertész utcába, majd felnéz a Fészek Klub kivilágított ablakaira - mielőtt befordulna -, de folyamatosan halad előre, és nem bámulja meg a sarki Ápisz-bolt kirakatát; aki tehát ügycselekszik, annak föltétlenül észre kell vennie, hogy a Kertész utcában összehasonlíthatatlanul több gépkocsi parkol, mint a Klauzál utcában, bár jobbára öreg autók, s szinte valamennyi piszkos; ám ez sem lehet zavaró tényező, mert ha valaki - természetesen saját igényeihez igazodva - követi példámat és éjjel fél kettő és kettő között a Rákóczi útról a Klauzál utcán át, majd a Dob utcán keresztül a Kertész utcában folytatja érzelmes sétáját, s ha nem megy lassan, de sietnie sem kell, akkor biztos lehet benne, hogy körülbelül nyolc perc múlva a Zeneakadémia sötét épületével

szemben, a Kertészutca és a Majakovszkij utca kereszteződéséhez ér.

37.Friedrich Nietzsche: A nem morálisan felfogott igazságról és hazugságról

„A számtalan villódzó naprendszerbe szétporciózott Világmindenség egyik félreeső szegletében volt egyszer egy égitest, amelyen bizonyos okos állatok kitalálták a megismerést. Ez volt a legelbizakodottabb és leghazugabb pillanata a „világtörténelemnek”: de éppenséggel nem volt több egy pillanatnál.

A természet néhány lélegzetvétele után megdermedt a bolygó, s az okos állatok egytől egyig elpusztultak. – Így szólhatna valamely mese, de kitalálója még ezzel a fabulával sem illusztrálhatná kellőképpen, milyen szánalmasnak, árnyékszerűnek és tűnékenynek, mennyire céltalannak és nem szükségszerűnek mutatkozik a természet egészén belül az emberi intellektus.

Az intellektus, mint az individuum öfenntartásának eszköze, leginkább az önálcázásban mutatja meg, mire képes. Az önelváltoztatásnak ez a művészete az emberben éri el csúcspontját: itt ugyanis a megtévesztés, a hízelgés, a csalás és ámítás, a hát-mögött-beszélés, a reprezentálás, az idegen tollakkal ékeskedés, a maszkírozottság, a mindent leplező konvenció, a mások és önmagunk előtt való színészkedés – egyszóval az egyetlen láng, a hiúság körüli szüntelen körözés – olyannyira szabály és törvény,

hogy jószereével nincs fölfoghatatlanabb, mint hogy miképpen támadhatott az emberekben tiszta és valódi ösztön, igény az igazság iránt. Az igazságot is csupán korlátozott értelemben akarja az ember: az igazság kellemes, életfenntartó következményeit áhítja.

Mi is tehát az igazság?

... röviden: emberi viszonylatok összessége, melyeket valaha poetikusan és retorikusan felfokoztak, felékesítettek és átvitt értelemmel ruháztak föl, s amelyek utóbb a hosszú használat folytán szilárdnak, kanonikusnak és kötelezőnek tűntek föl egy-egy nép előtt. Az igazságok illúziók, amelyekről elfelejtettük, hogy illúziók, metaforák, amelyek megkopván elveszítették érzéki erejüket, képüket vesztett pénzérmék, amelyek immár egyszerű fémek csupán, s nem csengő pénzdarabok. Még mindig nem tudjuk, honnan is ered az igazságra törő ösztön.”

38.Örkény István: ÜVEGHALÁL

Délután ötkor halkan zihálni kezdett, de senki sem vette észre. A családot a vendégvárás izgalma tartotta fogva.

A zihálás erősbödött, később hörgő hangokkal elegyedett. Most se figyelt rá senki, habár az idegek már jelezték, hogy valamilyen rendhagyó hangforrás működik a lakásban. Csakhogy van bennünk egy olyan jelzőrendszer is, mely mindent letompít, hogy késleltesse a rosszat. Amióta ösztöneink elzsibbadtak, csak a közvetlen veszélyre riadunk fel. Míg testet nem ér, nincs semmi különbség egy

kiköpött cseresznyemag és egy kilőtt puszkagolyó között. A hörgések sűrűbbek lettek, aztán elcsitultak. De éppen akkor, ebben a baljóslatú csöndben, megszólalt egy buggyanó hang, mint amikor megpattan egy ér, s a tüdőből habos vér tódul a szájba. Mind összeszaladtak. Olga mama lassan letette a majonézt, és azt mondta:

- Istenem.

Márti azt mondta:

- Én nem tehetek róla, anyu, kérem.

Olga mama azt mondta:

- Mert sohasem arra figyelsz, amit csinálsz.

A nagymamóka közbeszólt:

- Ne veszekedjete, mert bezár a csemegebolt.

Csakugyan, valakinek le kellett volna menni és kicserélni a szódásüveget. De nem bírtak mozdulni. Álltak és néztek, mert nincs lenyűgözőbb, mint a szenvedés.

Az üveg belsejében pezsgett a víz; a pezsgés megremegtette testet. Száján buborékok buggyantak ki, elpattantak, lefolytak az oldalán. Néma volt, de lehet, hogy szenvedett; ebből a zárt rendszerből nem tudtak kiszökni a hangok. Egy idő múlva kipezsgett a szénsav, a víz *föltisztult*, az üveg elcsendesült. Nem szállt föl belőle egyetlen buborék sem. Olga mama fölébe hajolt, és hallgatózott, az üveg azonban nem adott többé életjelet.

- Istenem, mi lesz velünk? - kérdezte a nagymamóka. Senki se válaszolt.

39.Örkény István: Információ

Tizennégy éve ül a kapubejáratban, egy kis tolóablak előtt. Mindössze kétfélét kérdeznek tőle.

- Merre vannak a Montrex irodái?

Az első emeleten balra.

A második kérdés így szól.

- Hol található a Ruggyanta Hulladék Feldolgozó?

Amire ő így felel:

- Második emelet, jobbra a második ajtó.

Tizennégy év óta még sohasem tévedett, mindenki megkapta a kellő útbaigazítást. Egyszer történt csak, hogy ablakához olda állt egy hölgy, és föltette a szokásos kérdések egyikét:

- Kérem szépen, merre van a Montrex?

Erre ő kivételesen elnézett a messzeségbe, aztán így szólt:

- Mindnyájan a semmiből jövünk, és visszamegyünk a nagy bűdös semmibe.

A hölgy panaszt tett. A panaszt kivizsgálták, megvitatták, aztán ejtették.

Tényleg nem olyan nagy eset.

40. Blaise Pascal: Gondolatok

Mérlegeljük, mit nyerhet vagy veszíthet, ha fejre, vagyis arra fogad, hogy van Isten. Értékeljük ezt a két eshetőséget: ha nyer, mindent megnyer; ha veszít, semmit sem veszít. Fogadjon hát habozás nélkül arra, hogy van. – „Csodálatos.

Rendben van, fogadni kell; de nem teszek-e fel túl sokat?” – Lássuk csak.

Minthogy egyforma a nyeres és a vesztes esélye, még akkor is fogadhatna, ha csupán két életet nyerhetne egy ellen; ha pedig három életet nyerhetne, akkor már feltétlenül bele kellene mennie a játékba és oktalanságot követne el, ha e kényszerhelyzetében nem kockáztatná életét azért, hogy hármat nyerjen helyette egy olyan játékban, amelyben egyformák a nyeresi és a vesztes esélyek. Ám itt az örök élet és az örök boldogság a tét. Ezért még akkor is ésszerű cselekedet lenne Öntől egy a kettő ellenében fogadnia, ha a végtelen számú esélyből csak egy szólna az Ön javára, és helytelenül cselekednék, ha nem lenne hajlandó egy életet feltenni három ellen egy olyan játékban, amelyben a végtelen esélyek egyike Önnek kedvez, ha ez az esély végtelenül boldog, örökké tartó életet jelentene. Ámde a jelen esetben valóban végtelenül boldog, örök életet lehet nyerni, a nyeres esélye véges számú vesztes eséllyel szemben áll, s az is véges, amit kockáztat, így ez már nem is fogadás: ahol a végtelen forog kockán, és nem áll szemben végtelen számú vesztes esély a nyeresi eséllyel, nincs helye mérlegelésnek, mindent fel kell tennünk. Tehát ha kénytelenek vagyunk játszani, akkor nem szabad az ész nevében ragaszkodnunk az élethez, ahelyett hogy

inkább kockára tennők a végtelen nyereségért, amely éppúgy bekövetkezhet, mint a semmi elvesztése...

– „Belátom, beismerem. Mégis, nincs-e rá valami mód, hogy a játék mögé láthassunk?” – - De igen, itt van a *Szentírás*, meg a többi.

– „Igen, de kezeim kötve, és néma a szám; arra kényszerülök, hogy fogadjak, és nem vagyok szabad; nem eresztenek el, pedig én olyan vagyok, hogy nem tudok hinni. Már most mit tehetek?”

– „Ez igaz. De legalább azt vegye észbe, hogy képtelen hinni, hiszen értelme erre indítja, és mégsem képes rá. Igyekeztek hát, de ne azon, hogy az Isten mellett szóló bizonyítékokat gyűjtse meggyőzésére, hanem szenvedélyeinek a leküzdésén. El akar jutni a hithez, de nem ismeri a hozzá vezető utat; ki akar gyógyulni hitetlenségéből, és orvosságot kér rá: azoknak a példáját kövesse, akik ugyanúgy meg voltak kötve, mint maga, és most mindenüket felteszik a fogadásra. Ezek az emberek ismerik azt az utat, amelyet maga követni szeretne, és már kigyógyultak abból a bajból, amelyből fel akar épülni. Cselekedjék úgy, ahogyan ők kezdték: úgy tettek, mintha hinnének, szentelt vízzel hintették meg magukat, miséket mondattak stb. Természetes módon még ez is elvezeti majd a hithez, és el fogja butítani.” – „De éppen ettől tartok.” – „Miért? Mi vesztenivalója van?” ... Lássá: csillapodni fognak tőle szenvedélyei, és pedig ezek jelentik a maga számára a legnagyobb akadályt.

41. Fernando Pessoa: A kétségek könyve

Mennél magasabbra jut az ember, annál több dolgot kell nélkülöznie. A csúcson csak egyetlen embernek van hely. Mennél tökéletesebb, annál teljesebb, mennél teljesebb, annál kevésbé más valaki.

Ezekre a következtetésekre akkor jutottam, amikor egy újságban elolvastam egy közismert ember szerteágazó életéről szóló híradást. Egy amerikai milliomos az illető, aki már minden volt. Mindent megkapott, amire csak vágyott – pénzt, szerelmet, gyengédséget, ragaszkodást, utazásokat, gyűjteményeket. Nem mintha a pénz mindenre képes volna, de az a nagy bűverő, amellyel valaki sok pénzt szerez, csaknem mindenre képes.

Amikor letettem az újságot a kávéházi asztalra, már az járt az eszemben, hogy a maga szintjén ugyanezt elmondhatná az a félig meddig ismerősömnek tekinthető üzletkötő, aki ma is, mint minden nap, ott ebédel a sarokban megbúvó asztalnál.

Mindazt, amit a milliomos megszerzett, ez az ember is megszerezte magának; igaz, hogy kisebb mértékben, de a maga léptékében. Ez a két ember ugyanazt érte el, nincs különbség a hírükben-nevükben, mert a környezetük különbözősége ebben is egyenlőségjelet von közéjük. Nincsen senki a világon, aki ne ismerné az amerikai milliomos nevét, de nincsen senki Lisszabonban sem, aki ne ismerné azt az embert, aki ott ebédel.

Ezek az emberek végül is mindent megszerezték, ami után csak kinyújtották a kezüket. Csupán a karjuk hosszúsága különbözik, minden másban egyformák. Soha nem voltam képes arra, hogy irigységet érezzek az effajta emberek iránt. Mindig úgy gondoltam, hogy abban rejlik a nagyság, ha valaki azt szerzi meg, ami nem karnyújtásnyira van tőle, ott él, ahol a valóságban nem lehet, valóságosabban él a halála után, mint az életében, és végül valami lehetetlen és képtelen dolgot ér el, magát a világ valóságát győzi le, mint akadályt.

42. Pilinszky János: Beszélgetések Sheryl Suttonnal 1

Sheryl S.: Jobb híján azt mondhatnám, jelenlétünket veszítettük el. Méghozzá egyszerre otthon, az utcán, a lépcsőházban, a színpadon, a nézőtéren, az ágyban és a konyhában. Mindenáron jelen akartunk lenni, és épp a jelenlétünket veszítettük el, épp a bizonyosságot, mint a görcsös szorítás, amit szorongat a féltékenység, ami után leskelődik, ahogy a kimeresztett szem végül is nem látja azt, amire rámered. A valódiból *semmi*, majd a semminél is gonoszabb *mintha* lett, a hiánynál is gyötrőbb mintha, aminek még elvetésével, elpusztításával sem jutunk vissza a bizonyosságba és a jelenlétbe...

-: Legegyszerűbb talán egy bibliai példát használnom. Amikor az angyal kiűzött a Paradicsomból, nemcsak „értelmünk homályosult el, és akaratunk gyöngült meg”, de képzeletünk is elhalványult. A világ szemünk és képzeletünk számára se kész egész azóta. Realitáshoz képzeletünk unos-

untalan munkájára, nem csak értelmünk munkájára és akaratunk veritékére, de talán még képzeletünk örökös kiegészítésére, hozzájárulására van szükségünk, hogy „a tényektől úgy-ahogy eljuthassunk a realitáshoz.” És ez nem csak a költők és művészek magánügye, sziszifuszi vállalkozása, hanem minden ember, az emberi képzelet egyetemes drámája. Az utánczás épp ezt a tétovogó hiányt nem veszi észre. Ezért ürülhetett ki a mimikri-színpad, és ezért, hogy a legmegtévesztettebb néző is, ha nem is a színházban vagy közvetlenül a színház után, de már otthon, a lépcsőházban vagy legkésőbb a fürdőszobában, mintha már nem is a kád előtt, hanem mintha már *csak* a kád előtt állna.

Világunkba nem is annyira a *semmi*, de a *mintha* tört be, vált elviselhetetlenné.

43. Pilinszky János: Beszélgetések Sheryl Suttonnal 2

...Lángelmék és szűk eszű parasztok *közös munkája*, ahogy Noé bárkájának lakói szorongtak egy emberként a veszély tetején, amikor a víz közelebb került a sírásnál és a halak szeménél.

Ebből Noé közösségből nem szabadna semmiféle ideológiát gyártanunk. Simone Weil élesen fogalmazott. Emlékezetből idézem. „Hogyan szabad a hazát szeretni? A hazát legitim módon egyedül a görögök, a népdalok és az evangélium szenvedéstörténete szerint lehet, vagyis egyedül részvétellel szabad szeretni.” Ha ezt a hangvételt nem értjük meg és elvétjük, átokká válunk és elvesztünk. A népdalok (és a népművészet) igazsága és közös, a

vízözönt átvészoló bárkája helyett a magunk igazának pusztító és önemésztő civódásaiba keveredünk.

Hogy ezt kikerülhessük, az igazság – és nem a magunk igazának – föltétlen szeretetére van szükségünk. Mindenekelőtt: a figyelem iskolázottságára. Az iskolák föladata – messze túl az ismeretek közlésén – a figyelem nevelése.

Mi történt az irgalmas szamaritánus esetében? Egy szerencsétlen vérbe borultan hevert az árokszélen. Jött arra valaki, aztán egy másik, de figyelmük nem volt iskolázott. Aztán harmadiknak jött a szamaritánus, akinek iskolázott volt a figyelme. Elég volt egy pillantást vetnie, hogy fölmérje az árokparton heverő, már-már önmagát föladó ember helyzetét. És mert a szamaritánus figyelme és fölismerése pontos volt, többé nem tudott nem cselekedni. Automatikusan cselekedett. És a szerencsétlen, aki különben minden segítség ellen föllázadt, és átkozódva rúgkapált volna, a pontos segítségnek éppúgy nem tudott ellenállni, éppúgy automatikusan engedett, ahogy a szamaritánus nem tudott nem cselekedni,, hátára venni és hazacipelni a haldoklót. Ekkor – írja Simone Weil - mindkettő szintiszta víz volt. Tökéletesen egy. A szeretet szerette általuk és bennük önmagát, ahogy ember sose tudja önmagát szeretni, jóllehet szinte minden embernek ez a legmakacsabb és legképtelenebb igénye.

44.Platón: Phaidon

„- Vajon mikor tapintja ki a lélek az igazságot? Mert amikor a test segítségével próbál megvizsgálni valamit, világos, hogy az félrevezeti.

És bizonyos akkor gondolkodik a lélek a legszebben, amikor nem homályosítja el ezek közül egyik sem, sem a hallás, sem a látás, sem a fájdalom, sem a gyönyörűség, hanem amikor a legnagyobb mértékben önmagáért való, a jó dolgába küldve a testet, és amennyire csak lehet, nem közösködik vele, és a vele való érintkezés nélkül tapogatózik a létező felé?

Mert a test ezernyi bajt hoz ránk, már a táplálkozás kényszerével is. Ha ehhez még valamilyen betegségek is járulnak, gátolják, hogy megragadjuk a létezőt. Ugyanis vágyakkal és mindenféle ábrándképpel és bohóságokkal tölt el bennünket, úgyhogy való igaz, amit mondani szoktak, hogy miatta eszmélethez sem juthatunk sohasem. Mert a háborúkat meg a zendüléseket és csatákat sem okozza semmi más, csupán a test és az ő kívánságai. Mert az összes háború a vagyonszerzés miatt keletkezik, vagyont szerezni pedig a testünk miatt vagyunk kénytelenek, rabszolgaként szolgálva neki, és nem érünk rá arra, hogy a filozófiával foglalkozzunk mindezek miatt... ha valaha tisztán akarunk tudni valamit, el kell a testtől szakadnunk, és csupán a lélekkel kell szemlélni a dolgokat önmagukban.

45.Arthur Schopenhauer: Életbölcselet

A becsület és szégyen érzésének, mely minden, még nem egészen romlott emberben megvan, valamint annak a nagy értéknek is, melyet becsületnek tulajdonítunk, a gyökere és forrása a következőkben rejlik: Az ember egymagában édes-keveset tehet és

olyan, mint valami elhagyatott Robinson. Csak más emberekkel való közössége folytán lesz valaki és képes többre. Erről a körülményről meggyőződik, mihelyt valamennyire saját tudatára kezd ébredni, és föltámad benne az a törekvés, hogy az emberi társadalomnak munkás tagjává legyen, olyanná, aki tehetsége szerint munkálkodni tud, jogot szerezvén ezáltal arra, hogy az emberi közösség nyújtotta előnyöknek részesévé legyen. Ilyenné csak akkor lesz, ha elsősorban megteszi azt, amit mindenkitől mindenütt, meg azt, amit tőle abból a különös állásból kifolyólag, melyet betölt, követelhet és elvárhat az ember.

Csak hogy, éppen olyan gyorsan az is világossá lesz előtte, hogy a dolog nem azon fordul, hogy a maga véleménye szerint, hanem azon, hogy a mások véleménye szerint legyen ilyenné. Ebből következik, hogy a többiek kedvező *véleményére vágyik* és a nagyrabecsülésre, mellyel iránta viseltetnek. Mindkettő velünk született érzés, melyet egyrészt becsületérzésnek és más szempontból szégyenérzetnek neveznek. Ez az, amitől elpirul az ember, mihelyt azt hiszi, hogy másoknak a róla való véleménye hirtelen negatívvá vált, még ha tudja is, hogy ártatlan. Sőt akkor is, ha a feltárult hiba csak relatív, vagyis valamely önként elvállalt kötelezettségre vonatkozik. Másrészt semmi sem növeli annyira életkedvét, mint az, ha bizonyosságot szerez, vagy újból meggyőződik mások kedvező véleményéről, mert ez neki a minden ember egyesült erejének oltalmát és segítségét ígéri, ami mérhetetlenül erősebb védőbástya az élet bajai ellen, mint pusztán a saját maga ereje.

46. Saint-Exupéry: Az Ember földje

Néhány évvel ezelőtt hosszú körutazást tettem Franciaországban; három napra vonatba zárkóztam, három napra foglya voltam a vonat tompa bűgőcsigazajának; fölkeltem, hajnali egy órakor egész hosszában végig mentem a szerelvényen. A hálókocsik üresek voltak. Az első osztályú fülkék üresek voltak.

A harmadosztályú kocsikban azonban több száz lengyel munkás szorongott; elbocsátották őket, és most hazafelé igyekeztek, Lengyelországba. Ahogy a folyosón mentem, testeken kellett átlépnem. Megálltam, szétnéztem. Az éjjeli lámpa alatt álltam; a termes kocsi zsúfolt tömeglakásra emlékeztetett, s olyan szag áradt benne, mint egy kaszárnyában vagy egy rendőrőrszobában; a gyorsvonat himbálózása zűrzavaros néptömeget zötyögtetett előttem, egy rossz álmaiba merült, nyomorúságába visszatérő néptömeget. Hatalmas borotvált fejek görögtek a fapadokon. Férfiak, asszonyok, gyerekek, dülöngéltek jobbról balra, mintha egyre nekik támadnának a vonat zajai, lökései; öntudatlanságuk mélyén fenyegették őket.

Álmuk nem volt jóságos, vendégszerető álom.

Leültem egy párral szemben. Férfi és nő közé jól-rosszul befészkelődött s aludt a gyerek. Álmában megfordult, arcára ráhullott a lámpafény. Milyen gyönyörű arc: mint egy hamvas gyümölcs, mint a kedvesség és báj összhangja - ez született ettől a lompos emberpártól. Sima homloka, kedves, duzzogó ajka fölé hajoltam, s ezt gondoltam: "íme egy muzsikusarc, egy gyerek-Mozart, az élet egy szép ígérete". Semmit nem különbözött a legenda-beli hercegfiúcskától: ha óvják, foglalkoznak vele, tanítják, mivé lehetne! Ha egy kertben sikerül egy új rózsafajtát kitenyészteni, a kertészeket mind izgalom

fogja el. Elkülönítik, gondozzák, ápolják a rózsát. Az embereknek azonban nincsenek kertészeik. A gyerek-Mozart éppúgy bekerül a fogaskerekek közé, mint a többiek. Legfőbb öröme a nyikorgó muzsika lesz a zenés kávéházak bűzében. Mozartnak vége. Visszatértem fülkémbe. "Ezek az emberek nem szenvednek sorsuk miatt" - gondoltam. És engem nem a részvét nyugtalanít. Nem arról van szó, hogy meghatódjak egy örökké újra fölnyíló seb fölött. Azok, akik viselik, nem is érzik. Nem egyeseket ért: az egész emberi nemet érte itt sérelem. Nem hiszek a szájalomban. Ami nyugtalanít – a kertész szempontja, és nem ez a nyomor, amelyben végeredményben éppen olyan jól el lehet helyezkedni, mint a tunyaságban. Keleten egész nemzedékek élnek a mocsokban, és nagyon jól érzik magukat benne. Azt, ami engem nyugtalanít, nem gyógyítják meg a népkonyhák ingyen levesei. Nem ez bánt, ezek a púpok, ezek az üregek, ez a rútság, hanem egy kicsit, ezekben az emberekben itt, a meggyilkolt Mozart.

47. Henry David Thoreau: Walden

A reggel, a nap legemlékezetesebb szaka, a fölébredés órája. Akkor vagyunk a legkevésbé álmosak, s egy órára legalább fölébred bennünk énünknek az a része is, amely máskor mindig szendereg, nappal csakúgy, mint éjszaka. Nem sokat várhatunk az olyan naptól, amelyen nem géniusunk szavára ébredünk, hanem egy szolgálattevő személy gépies noszogatására, nem belülről megújuló erőink s vágyaink serkengetnek egy magasabb életre.

Meg kell tanulnunk fölébredni és ébren maradni, nem külső eszközökkel, hanem sohasem szűnő hajnalvárással, amely még álmunkban se tágítson tőlünk. Nem ismerek bátorítóbbat, mint az embernek azt a

kétségbevonhatatlan képességét, hogy tudatos erőfeszítéssel jobbítsa életét. Dicséretes, ha valaki tud képet festeni, szobrot faragni, s eképpen néhány szép tárgyat teremteni, de mennyivel nagyszerűbb, ha azt a fórumot, azt a médiumot festjük, faragjuk szebbé, amelyen át a világot nézzük! Márpedig erre erkölcsileg képesek vagyunk. Megváltoztatni napunk jellegét: ez a művészetek legmagasabbika. Mindenkinek az a feladata, hogy életét még részleteiben is méltóvá tegye arra, hogy legemelkedettebb, legkritikusabb órájában szemlélje.

48.Ludwig Wittgenstein: A bizonyosságról 1

Milyen alapom van feltételezni most, amikor nem látom a lábujjaimat, hogy mindkét lábamon öt ujjam van?

Helyes azt mondani, hogy az az alapja, hogy a korábbi tapasztalat mindig erre tanított? Biztosabb vagyok-e a korábbi tapasztalatban, mint abban, hogy tíz lábujjam van?

Az a korábbi tapasztalat nyilvánvalóan lehet jelenlegi bizonyosságom oka; de lehet-e alapja annak?

Találkozom egy Mars-lakóval és ez megkérdez engem: „Hány lábujja van egy embernek?” – Azt mondom: „Tíz. Megmutatom”, és leveszem a cipőmet. És ha ő ekkor csadálkozna azon, hogy én ezt ilyen bizonyosan tudom, holott nem láttam a lábujjaimat. – Azt kellene ekkor mondanom: „Mi, emberek tudjuk, hogy ennyi lábujjunk van, akár látjuk őket, akár nem.”

49.Ludwig Wittgenstein: A bizonyosságról 2

„**L.W.**” a nevem. És ha valaki ezt vitatná, azonnal számtalan olyan összefüggést teremtenék, amelyek őt meggyőznék.

„De hiszen el tudok képzelni egy embert, aki fölállítja mindezeket az összefüggéseket, melyek közül egy sem egyezik a valósággal. Miért ne lehetnék én is hasonló helyzetben?”

Ha elképzelem ezt az embert, akkor egy valóságot, egy világot is elképzelek, amely körülveszi, és őt, amint ezzel a világgal ellentmondásban gondolkozik és beszél.